

Nr 2 1995 40 kronor (befriad från moms)

Vi Mänskor

Ann Britt Grünwald:

Sätt inte barn i fängelse!

Kuba idag – Fidel Castro i Köpenhamn

Magne Raundalen om barnen som är krigets offer

Om mansmässan Nordens män

Sommarläsning: nyskriven text av Ingrid Sjöstrand

Dessutom: Om systrarna Brontë, serie: Kvinnomärkt, Om böcker, korsord, recept m.m.

Dessa rader skrivs på 50-årsdagen av min fars död. Död genom en kryptskyts kula, tysk eller rysk, i krigets Österrike. Beskjutningen pågick hela dagen från bergen ner till byn i dalen. Där fanns min far i hemvärdet.

50 år sedan. Mitt minne är glasklart. Jag var åtta år och veckan därpå var kriget slut.

Varje gång jag ser och hör anfallen på Sarajevo idag skjuts min far på nytt. Samma förbrytelse begås som då, dagligen och stundligen mot de oskyldigaste av de oskyldiga, mot barnen, mot livet, mot framtiden.

Nyss träffade jag ett flyktningbarn. Tillsammans ser vi en film från hans land. Han springer ut ur rummet, storgråtande. Jag håller den darrande pojkkroppen i famnen och är tillbaka med honom i helvetet. Han är åtta år, så är jag. Vi vet inget annat än att man har gjort oss fruktansvärt illa.

I Pakistan mördas pojken Iqbal Masih. Tolv år. Varför? Han var medlem i BLLE, en förening som aktivt bekämpar slavarbete. Iqbal blev en symbol i den kampen. Han kunde och vågade berätta om sina egna erfarenheter från vävindustrin. Sen han var fyra år satt han fastkedjad vid vävstolen.

Den mäktiga vävindustrin kunde inte tolerera denna modiga lilla människas kamp för sitt och sina kamraters människovärde. Mordet var deras verk.

Omkring sex miljoner barn under 14 år arbetar i Pakistan under slavliknande förhållanden. Och fler därtill i många andra länder. Storindustrin talar om landets behov av exportinkomster. Vad det gäller är förstås deras egna inkomster. Att miljontals vuxna samtidigt går arbetslösa tycks vara en helt annan historia.

Nu är det lätt att från vår horisont peka finger och beskärma oss över andra länders, andra regeringars, andra kulturers, grymheter. Ju längre bort, ju lättare. I Sverige är det arbetsgivares krav på övertid å ena sidan och växande skaror arbetslösa å den andra sidan. Och aldrig tycks de två kunna mötas. Samtidigt som regeringen räddhågat försöker hitta lösningar som inte ska kröka ett hår på den mäktiga industrins hjässa.

Har ni tänkt på det egendomliga sammanträffandet att barnarbetet i Tredje världens länder har blivit så hett nyhetsstoff just nu, fastän det pågått i långliga tider. Är det så att exportprodukterna därifrån genom sina låga priser börjar utgöra ett rejält hot mot vår egen industri? Fri konkurrens, jojo, men på våra, på västvärldens villkor.

Alla är intresserade av konkurrens så länge det gynnar dem själva. Sedan ropar de på statliga ingripanden. Hörde rykten att något sådant är på gång vad gäller IKEA:s import av mattor från Pakistan.

Det gamla koloniala tankegodset och beteendet är tydligare än någonsin. Och Sverige ska nu tala genom EU och Loméavtalen. Våra storindustrier jublar i smyg. Inte bryr dom sig om en liten Iqbals öde i Pakistan.

Låt oss försöka se klart genom dimridåerna, se bortom hyckel och använda uppmärksamheten för att tala om barnens situation, om behovet av att sätta dem och deras framtid i centrum. Och vi ska gå utanför vår dörr och se, verkligen se, flyktningbarnen runtomkring oss. De far illa och behöver vår kärlek.

Detta nummer av Vi Mänkor tillägnas BARNEN.

Omslagsbild: Håkan Flank,
Allerföretagen,
Ann Britt Grünwald.

Baksidan: Marie Hedberg.

Ur innehållet

Nr 2 1995 – Årgång 46

Vi Mänkor ges ut av Svenska Kvinnors Vänsterförbund med 4 nummer per år. För åsikter som framförs i artiklarna svarar respektive författare. Redaktionen förbehåller sig rätten att redigera inkommet material och ansvarar endast för beställt material.

Redaktionsadress:

Linnégatan 21
413 04 Göteborg
Tel: 031-422894
Fax: 031-144028
E-mail: gunnel@tripnet.se

Ansvarig utgivare:

Aase Bang

Redaktör:

Gunnel Atlestam

Redaktionskommitté:

Gunnel Atlestam, Aase Bang,
Madeleine Bergmark, Annika
Darland, Erni Friholt, Zaida
Hagman, Marianne Lindström,
Birgitta Nilsson, Lotta Wide

Layout:

Lotta Wide

Prenumeration:

4 nr/år 140 kr
Gåvoprenumeration 140 kr
Stödprenumeration 200 kr
Postgiro: 90 24 - 1

Skriv till oss!

Vi välkomnar alla bidrag!
Vi vill gärna ha synpunkter på
tidningen!

Nästa nummer utkommer:

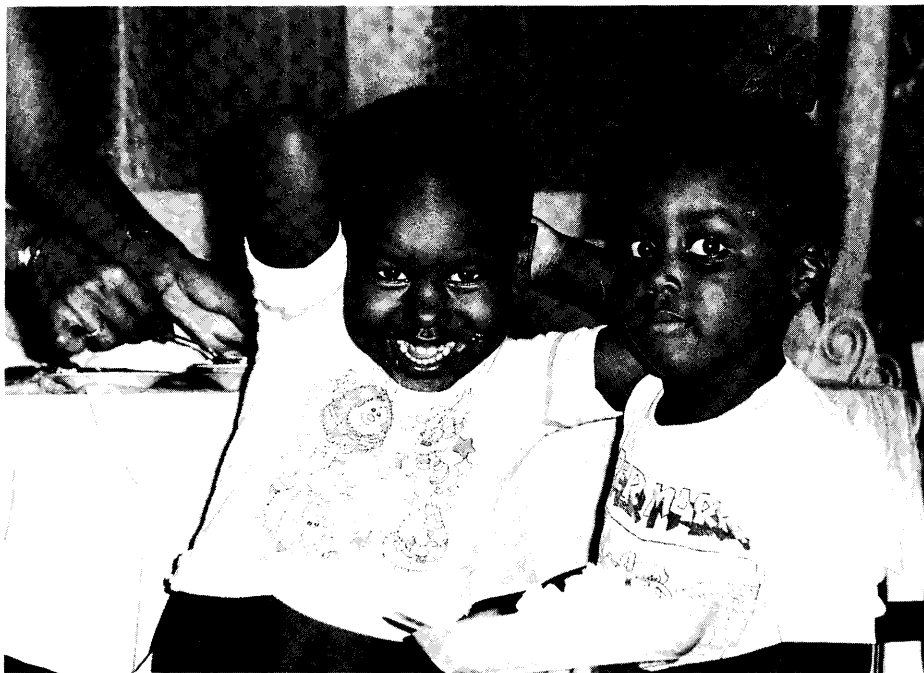
8 september
Manusstopp:
1 augusti

Tryck:

Nittorps Offset AB

Barn föds för att bli lyckliga Anna Artén	4
FN:s sociala toppmöte Gunnel Atlestam	7
Fidel Castro symbol för Tredje världen Gunnel Atlestam, Lotta Wide	9
NGO – fyllt av liv ... och död Aase Bang	10
När förnuftet sover Lotta Wide	12
Sätt inte barn i fängelse – intervju med Ann Britt Grünwald Aase Bang	13
Mål att förbättra livskvaliteten för barn Lykke Backer	14
Barnkonventionen	15
Barnen är krigets offer – kan vi hjälpa dem? Magne Raundalen	16
Civil olydnad Erni Friholt	19
7 frågor till 5 barn	20
Konsten att klara sig heter fantasi Ingrid Sjöstrand	22
Prästgården i Haworth Annika Darland	26
Utdrag ur Jane Eyre Charlotte Brontë	28
Jubileumsvår Aase Bang	29
TCO vill sälja vapen till krig Erni Friholt	29
Små och trötta – barn i tungt arbete över hela världen Hilde Haakonsen	30
Nordens män Gunnel Atlestam	32
Konsumenter har makt att ställa krav Gunnel Atlestam	34
Bergsjön – ekologisk förort Gunnel Atlestam	36
Ämnet som nästan försvann Gunnel Atlestam	38
LETS – systemet där kvinnors arbete värderas lika mycket som annat arbete Gunnel Atlestam	40
Cyniskt att ta bort barntillägget för vuxenstuderande Gunnel Atlestam	41
Kvinnokonstmuseum i Skellefteå Pia Risén	42
Nyheter från Pekingkommittén och Jämställdhetsrådet Zaida Hagman	43
Om böcker	44
Serie: Kvinnomärkt Cecilia Häggström	46
Korsord Madeleine Bergmark	47
Recept Gunnel Wide	48

Barn föds för att bli lyckliga

Jag kom till Kuba första gången 1989 för att under ett år studera kubansk barnlitteratur och jag kom att umgås med hundratal barn både i litteraturen och i verkligheten och med deras upphovsmän och föräldrar. En devis jag ständigt stötte på var: "Barn föds för att bli lyckliga" och mycket snart kunde jag konstatera att detta inte var en tom paroll.

På Kuba är barnen oerhört älskade och ompysslade inte bara av en kärleksfull storfamilj utan av ett helt samhälle. De är välklädda, välnärda och utstrålar en enorm frimodighet, trygghet och livsglädje. Tidigt – på daghem och förskola – lär de sig att de är betydelsefulla små personer, att de är landets framtid och hopp.

Jag kom till ett land som i över 30 år hade utsatts för inte bara en blockad av världens mäktigaste land, USA, utan också av ständiga aggressioner från grannen i norr: invasionsförsök, sabotage, bakteriologisk krigföring och intensiv kontrarevolutionär propaganda. För närvarande sänder över 30 radiostationer i USA fiendtlig propaganda mot Kuba 1.712 timmar varje vecka, vilket de senaste 10 åren har

kostat USA:s skattebetalare 250 miljoner dollar.

FN har sedan 1992 varje år antagit resolutioner som fördömer USA:s blockad men både Bush och Clinton har arrogant svarat med att dra åt snaran om halsen på det kubanska folket, bl.a. med Torricellilagen. Starka konservativa grupper, uppbackade av de mest reaktionära antikubanska krafterna i Miami, förbereder nu ett lagförslag till den amerikanska kongressen som ytterligare skall skärpa blockaden mot Kuba, genom att hota alla företag och länder som handlar med Kuba med mycket hårda sanktioner från USA:s sida.

Låt oss hoppas att de skarpa protesterna från Kanada och EU – främst Spanien och Frankrike – stoppar det-

ta brutala försök att bokstavligen svälta ut kubanerna.

"Brottet" som den lilla ön i Karibien begått är att det genomfört en socialistisk revolution i det Latinamerika som stormakten USA betraktar som sin självklara bakgård. Kuba har byggt upp ett välfärdssamhälle utan like i Tredje Världen och är ett för USA farligt exempel för världens ut-sugna och förtryckta.

Bara i Latinamerika finns 45 miljoner analfabeter, 62% av befolkningen lever i fattigdom, 5% av befolkningen får 50% av inkomsterna, 42% på landsbygden har inte tillgång till sjukvård, spädbarnsdödligheten ligger på 55 promille, 700.000 barn dör av undernäring eller av sjukdomar som går att bota, 30 miljoner barn lever helt övergivna. Hade det inte varit för revolutionen 1959 så hade Kuba ingått i detta statistikunderlag.

Rätt till värdigt liv

Men Kuba valde en annan modell för fördelning av sitt samhälles resurser: ett jämlikt samhälle där alla skulle få ta del av den mest grundläggande mänskliga rättigheten, rätten till ett värdigt liv.

Ordföranden i Ekumeniska Rådet på Kuba, pastor Orestes Gonzales, uttrycker det så här: "Vi kristna är till hundra procent för de mänskliga rättigheterna. Vi är för barnens rätt att få trygghet, vi är för sjukvård åt alla, vi är för barnens rätt till skolgång, vi är för människans rätt till social trygghet och vi är för individens rätt att få säga det han vill utan att anklagas, vi är för rättigheten att få rösta i fria hemliga val. Dessa är för oss de grundläggande mänskliga rättigheterna och vi anser att de inte bara respekteras här på Kuba utan att man aktivt arbetar för att utveckla dem än mer."

Den fria sjukvården och undervisningen är Kubas stolthet. Tillsammans med diktatorn Batista flydde 1959 också hälften av alla landets läkare. Kvar fanns ca 3.000. Idag har Kuba över 50.000 läkare (1 per 231 invånare). Många är forskare eller specialister vid något av landets nu över 200 sjukhus medan ca 20.000 arbetar som familjeläkare i bostadsområden, på fabriker, daghem och skolor. Spädbarnsdödligheten har gått ned från 60 promille till 9,9 att jämföra med 9 i USA, Portugal och Grekland. Alla barn vaccineras – gratis, förstås – mot 11 smittsjukdomar. Polio, mässling, röda hund och påssjuka är helt utrotade. Men inte nog med att man ställer upp på landets egna barn. Internationell solidaritet är ett viktigt begrepp på Kuba och under de senaste 5 åren har 13.000 strålskadade barn från Tjernobyl-katastrofen och 2.000 av deras anhöriga kommit till Kuba och fått förstklassig och gratis vård och rehabilitering. 34 barn med skador från en strålningsolycka i Goiania i Brasilien har också behandlats på Kuba.

Daghem fanns förstås inte före revolutionen. Bara 3 % av kvinnorna var ute i arbetslivet. Idag yrkesarbetar mer än 40% av kvinnorna och för dem som är mödrar finns över 1.200 daghem att tillgå med totalt 158.000 platser. Man betalar avgift i förhållande till inkomsten. Daghemmen räcker inte för alla ännu men trots den svåra ekonomiska situationen just nu sker fortfarande en viss utbyggnad.

Före revolutionen gick 10.000 lärare utan arbete och 600.000 barn utan skola. 24% av befolkningen var analfabeter. Idag är Kuba det lärartätaste landet i världen med 1 lärare per 45 invånare. Alla barn går i den 9-åriga obligatoriska grundskolan där man endast betalar lunchen och i vissa fall skoluniformen. Till och med på hög-

skolenivå är undervisningen helt gratis.

Uppmuntra barns kreativitet

Kultur för barn var också ett okänt begrepp för det stora flertalet kubanska barn tidigare. Inte bara politiskt och ekonomiskt var landet beroende av USA utan också hela det kulturella och sociala livet var helt amerikaniserat. I stort sett producerades inget för barn som hade litterära kvaliteter.

Men revolutionen mobiliserade sina allra bästa författare och en imponerande bokproduktion kom igång. 1989 gav man ut 50 miljoner böcker, varav 10% var barnböcker. Det finns barnavdelningar på alla de 330 folkbiblioteken där man har skrivar-, målar- och berättarverkstäder för att uppmuntra barns kreativitet. Varje kommun har dessutom ett kulturhus med liknande aktiviteter. Barnteatern håller hög klass och är också en produkt av det nya samhället. 25 professionella grupper spelar såväl internationella klassiker som inhemska pjäser som vibrerar av kubansk sång och musik.

Mirakel att landet överlevt

Blockaden drev Kuba in i ett framförallt ekonomiskt beroende av Sovjetunionen och Östeuropa med vilka de hade 85% av sin handel. När dessa länder övergav socialismen förlorade Kuba nästan över en natt basen för sin ekonomi och kastades in i en extremt svår ekonomisk kris. Kubas fiender gnuggade händerna och trodde att revolutionens timmar var räknade.

Fyra år har gått och det kubanska folket har inte gett upp. Kubanerna har fått vidkänna en mycket stor standardsänkning och de nya livsvillkoren gör vardagslivet till en daglig påfrestning och många utländska bedömare anser att det är ett mirakel att landet överlevt och fortfarande fungerar men förklarar det med att kubanerna visserligen klagar högljutt men fortfarande har förtroende för sina ledare.

Man måste leva på Kuba under en längre tid för att förstå hur slitsam vardagen är och vilken styrka det kubanska folket har som inte ger upp.

I två år bodde jag i förorten San Agustin i södra Havanna och jag fick känna på hur det var att ha 8-20 tim-

mars strömavbrott varje dag, vara utan gas till spisen i två månader, bära 100 liter vatten om dagen för att motorn till pumpen var trasig, vänta i timmar på att komma med en buss, jaga mediciner och mat när det man fått ut på ransoneringskortet inte räckte till och tvingas betala höga priser på svarta marknaden. Jag delade folkets vardag, deras slit, deras oro men också deras glädje och deras solidaritet.

De flesta stöder regeringen

Det är inte underligt att några tröttnar, att arbetsmoralen sjunker och att en del vill lämna landet för att övervintra krisen i ett utvecklat i-land som USA eller Sverige där man drömmer om att få ta del av ett konsumtions-samhälles stora utbud. Men faktum är att de flesta kubaner – 10,5 miljoner – stannar kvar på sin ö, och fortfarande stöder de sin regering och dess politiske ledare, Fidel Castro, då

de vet att landets ledning agerar med folkets bästa för ögonen.

Sällan talas det i våra massmedia om allt det som görs på Kuba för att lösa krisen. En ekonomisk öppning tillåter utländska investeringar, viss fri företagsamhet är tillåten, en omfattande jordbruksreform har genomförts, krafttag har tagits för att komma till rätta med budgetunderskottet och under det senaste året har en konstruktiv dialog med utlandskubaner kommit till stånd.

Den stora satsningen på turismen har gett landet livsviktig hårdvaluta men också negativa konsekvenser som en viss prostitution och barntigleri. Flickorna säljer sig för en parfym, häftiga kläder, en middag på en lyxrestaurang och barnen tigger tuggumi eller en dollar att köpa godis för. Båda företeelserna är nya och chockerande för kubanerna. På Kvinnoförbundets kongress nu i våras diskuterades problemet grundligt och hårda

åtgärder mot denna "skamfläck för revolutionen" utlovades.

Ingen vill ha tillbaka det gamla samhällssystemet

Visst är situationen svår på Kuba, men ingen behöver svälta och ingen har kastats ut i öppen arbetslöshet. Trots krisen har man inte stängt en enda skola, inte ett enda sjukhus. Tvärtom har man byggt nya skolsalar där det behövs, liksom vårdcentraler. Undervisningen och sjukvården fortsätter att vara helt gratis för hela befolkningen. Alla barn mellan 0-5 år garanteras fortfarande 1 liter mjölk om dagen.

Kubaner som har rest mycket – och de är faktiskt väldigt många, främst idrottsmän, musiker, intellektuella och akademiker – brukar berätta om den chock och den upprördhet de känner när de på sina resor möter barnarbete, tiggeri, barnprostitution och barnpornografi. De skakar på

FN:s sociala toppmöte

huvudet och frågar hur vuxna, hur ett samhällssystem kan tillåta att barn exploateras och förnedras. Så var det på Kuba förr, nickar de som minns. Och det samhället vill ingen på Kuba ha tillbaka. Självklart vill alla ha en förändring av rådande förhållanden, dvs komma ur den svåra ekonomiska krisen men utan yttre inblandning. Det kubanska folket är välutbildat och fullt kapabelt att självt ta ansvar för sitt lands framtid utan att utomstående skall ställa upp sina villkor för kubanernas framtida samhällssystem.

Text och bilder:

Anna Artén,

ordförande i

Svensk-kubanska föreningen

FAKTA:

Yta: 11 000 kvm (1/4 av Sveriges yta).

Invånare: knappt 11 miljoner.

Huvudstad: Havanna, drygt 2 miljoner invånare.

Språk: Spanska.

Statsskick: Socialistisk republik.

Partier: PCC, Kubas Kommunistiska Parti.

Styrelseskick: Folkmakten, dvs. national-, provins- och kommunförsamlingar vars ledamöter föreslås av folket och väljs i direkta, hemliga val.

Raser: Svarta, vita och mulatter.

Spädbarnsdödlighet: 9,9 promille (dvs samma som USA, Portugal samt Grekland och att jämföras med över 85 promille på Haiti).

Medellivslängd: 75 år.

Utbildning: 9-årig obligatorisk (kostnadsfri).

Läkarvård: Kostnadsfri.

Läkartäthet: 1 läkare/231 invånare.

Religion: Synkretistiska folkreligioner av afrikanskt ursprung, katolicism, protestantism samt judendom.

"Bland fattiga i världen är majoriteten kvinnor. Bland de arbetslösa i världen är majoriteten kvinnor. Bland de som svälter mest i världen är majoriteten kvinnor. Till och med i deklarationen från denna konferens har det varit omöjligt att blunda för denna diskriminerande verklighet", sa Fidel Castro när han bevistade FN:s sociala toppmöte i Köpenhamn.

I det 95-sidiga slutdokumentet finns tio budord om vad som ska gälla i framtiden. Ett är att jämställdhet mellan män och kvinnor med speciellt fokus på att främja kvinnors deltagande och ledarskap i det politiska, sociala och kulturella livet ska råda.

Förutom Fidel Castro var det 117 andra stats- och regeringschefer som talade på toppmötet, men av dessa var bara fem kvinnor, så nog behövs det en annan ordning.

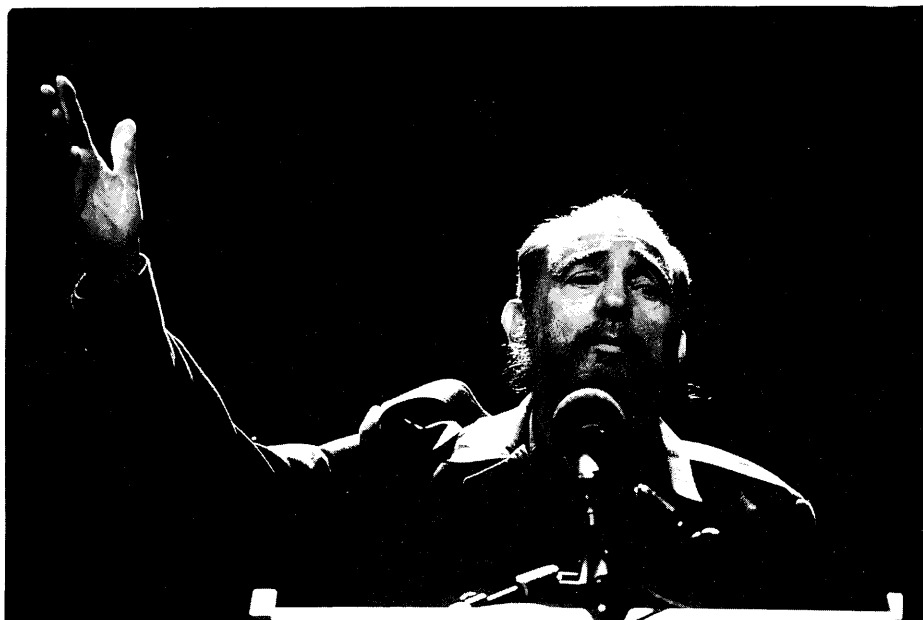
Andra viktiga budord är att utrota fattigdomen, skapa full sysselsättning, skydd av de mänskliga rättigheterna, utbildning och hälsovård för alla; ekonomiska reformer ska beakta den sociala utvecklingens mål, öka resurser ska anslås för social utveckling samarbetet mellan länder ska förbättras. En mängd viktiga och lovvärda mål, men medel hur de ska uppnås saknas.

Är det då någon mening med ett sådant här toppmöte? Jo, dessa viktiga frågor kommer i alla fall upp på alla länders dagordning. Av FNs 185

medlemsländer kom 182 till Köpenhamn. Fidel Castro berättade att innan miljökonferensen i Rio var det många länder i tredje världen som aldrig hade tänkt några tankar om miljön, men där väcktes de. Agenda 21, Rio-konferensens miljömål är något som många svenskar idag är medvetna om och arbetar för, förhoppningsvis blir det lika med jämlikhet, utrotning av fattigdom – ja en rättvisare värld. Kampen måste gå vidare för visst har de 20-tal kvinnor, som matstrejkade i konferensanläggningens centralhall för att de ansåg att toppmötet svikit sitt uppdrag att omfördela världens tillgångar, till stor del rätt. Och visst är NGO-konferensens alternativa deklaration farligt nära sanningen: "vi står i begrepp att lämna över en värld till våra barn som vi inte själva skulle vilja bebo", men jag tror i alla fall att toppmötet var om än så litet steg i alla fall bättre än inget för att nå förändringar; men nu behövs det stadiga jättekliv.

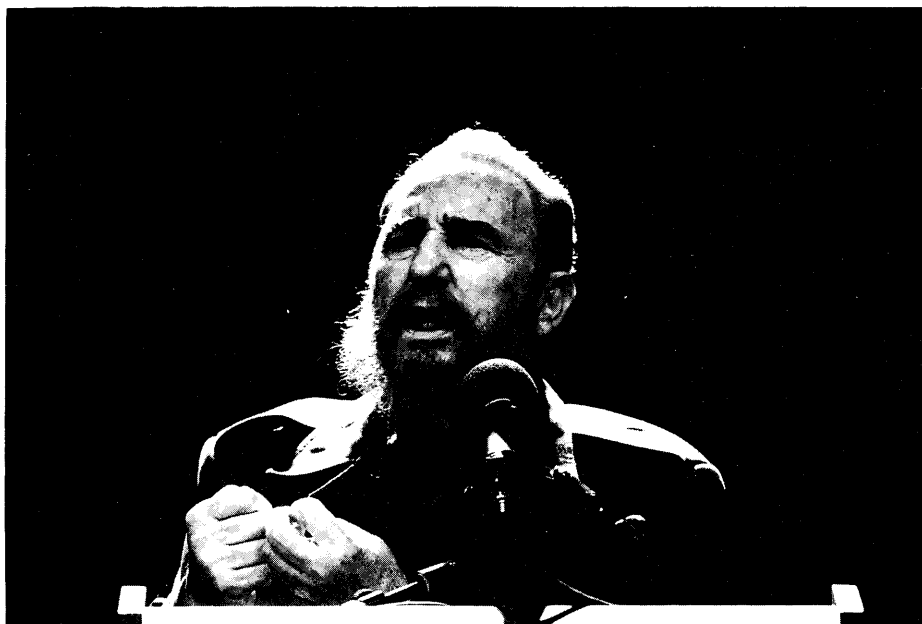
Gunnel Atlestam

Stöd
Svensk-kubanska föreningens
insamling för
mediciner till Kuba!
Pg 23 57 15-0.

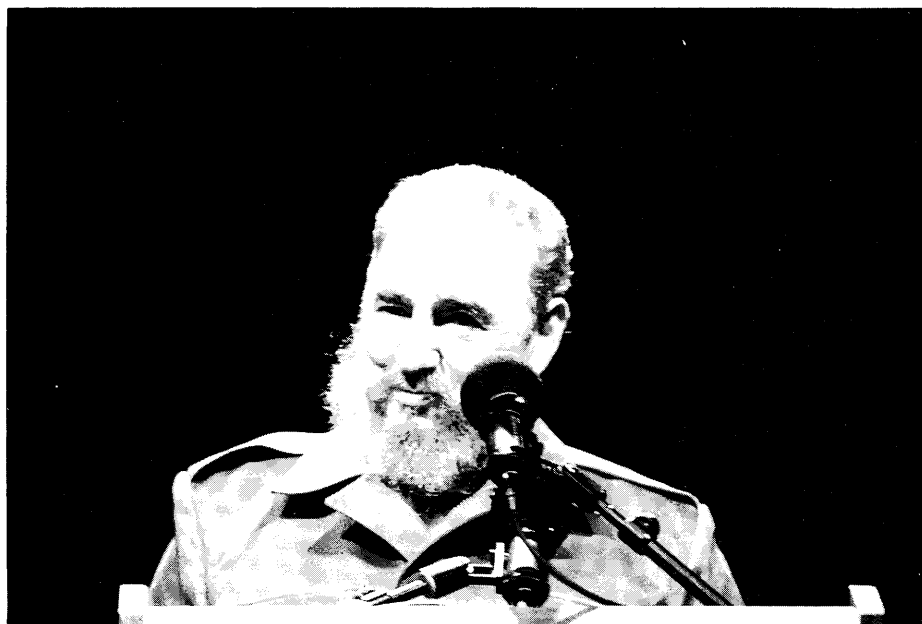

**citat citat citat
citat citat citat
citat citat citat**

"Att det finns fattiga i industriländerna är rent ut sagt skamligt. Att arbetslösheten växer i takt med teknikens framsteg visar hur orimligt det rådande systemet är. Att det inte går att hejda växande drogmissbruk, främlingshat och våld är tecken på moralisk upplösning."

"Nyliberalismen, doktrinen på modet som tvingats på dagens värld, slaktar hänsynslöst budgeten för hälsovård, utbildning, kultur, idrott, social trygghet, överkomliga bostäder, dricksvatten och för befolkningen i underutvecklade länder grundläggande behov – och gör med andra ord social utveckling omöjlig."

"Vi har erfarenhet bakom oss; vi har fog för vad vi säger. Det vi här församlade vill är möjligt, men det krävs något mer än löften, resolutioner och deklarationer. Det behövs politisk vilja och rättvisa – inte bara inom varje land utan också länderna emellan. Det måste bli en bättre fördelning av världens rikedomar mellan och inom nationer; en verklig solidaritet mellan folken måste instiftas. Först då skulle de drömmar vi har idag kunna bli verklighet imorgon!"

Bilder: Dick Emanuelsson

Fidel Castro symbol för Tredje världen

Parallellt med FN:s sociala toppmöte i Köpenhamn anordnades ett internationellt solidaritetsmöte med Fidel Castro.

5.000 människor jublar och applåderar när Fidel Castro kommer in på Falconer centrets scen i Köpenhamn. Vi är nog många som känner att det inte bara är denne man vi hyllar, utan en symbol för ett folk och egentligen för hela Tredje världen; en symbol för hopp, framtidstro och social utveckling. Applåderna fortsätter och fortsätter...

Fidel tvekar, ska han ställa sig i talarstolen eller inte. Sedan börjar han.

–Mina vänner, ert varma mottagande är mycket överraskande...

Men han borde inte vara så överraskad. Han och Nelson Mandela var de enda på FN:s toppmöte som möttes av applåder innan de anträdde talarstolen.

Det är första gången Fidel är i Norden. Han berättar att han under toppmötet burit civila kläder men dagen till ära är han åter klädd i uniform. Han håller upp affischen för kvällens solidaritetsmöte och säger att han tror att vi hade blivit besviken om han hade kommit utan uniformen. Men efter mötet måste han

skynda sig att byta om inför kvällens galamiddag, där han som längst regerande statschef skall föra drottningen till bordet.

Bara efter en liten stund har Fidel kommit upp i varv, och publiken ger omedelbara reaktioner på det han säger. Tolken har inte en chans, Fidel avbryter honom hela tiden. Men det gör inte så mycket för vi lyssnar mest på kroppsspråket.

Gunnel Atlestam och Lotta Wide

"Varför har inte JAG fått någon information!?"

Att vara utan information är att vara utestängd från beslutsprocesser. Information är en förutsättning för en levande demokrati.

Utan information blir man ständigt överkörd och är ett lätt byte i debatter och diskussioner.

Att se till att somliga inte får information är ett gammalt beprövat och effektivt maktmedel.

Men att bli utan information kan många gånger också vara självförvållat. Man ids inte sätta sig in i saker och ting. Låter andra stå för tyckanden och beslut. Sen, då allt gått på tok, är det enkelt att komma undan sitt ansvar.

"Varför har inte jag fått någon information!?", blir en bekväm klyscha.

Kanske därför att du inte prenumererar, svarar vi.

Ja, jag vill prenumerera på
Nfi-Information. Tel: 08 / 20 44 10.

☐ Helår 295:- ☐ Halvår 190:-

Namn: _____

Adress: _____

Postadress: _____

Frankeras

NORRSKENSFLAMMAN ★
information

OBEROENDE SOCIALISTISK NYHETSTIDNING

Wallingatan 37
111 24 Stockholm

NGO – fyllt av liv

Att bevittna människors inneboende styrka, deras förmåga att själva forma ett bättre liv var Aase Bangs största behållning när hon tillsammans med andra kvinnor från Svenska Kvinnors Västerförbund deltog i NGO-Forum i Köpenhamn.

Det var mycket som skilde den officiella FN-konferensen, dit världens statsmän under hård polisbevakning anlände i svarta limousiner, från NGO-Forum, som var folkrörelsernas alternativa konferens. (NGO = Non Governmental Organizations).

Vi NGO:e höll till på den gamla flottbasen Holmen, granne med fristaden Christiania, några stenkast över vattnet från Nyhavn där flygbåtarna från Malmö lägger till.

På Holmen var jättestora verkstadshallar fyllda med liv från morgon till kväll. Där lär ha varit 2000 program under den vecka som konferensen varade, och förutom tusentals idealister från hela världen, strömmade också köpenhamnarna till för att ta del av folklivet och alla spännande utställningar, föredrag och kulturprogram.

Naturligtvis präglades Köpenhamn av konferensen. Prostituerade från kontinenten lär ha importerats för att förnöja FN-folket, men dem såg vi inte. Däremot hittade vi överallt danska konstnärers hälsningar till gästerna. Otaliga jordklot symboliserade jordens eländiga tillstånd, förgiftat, nersmutsat och överbefolkat. Men det mest effektiva var alla smutsbruna trasdockor som hängde från träden, var kedjade till p-stolparna, låg slängda vid busshållplatserna. De symboliserade de 13 miljoner – eller är det 23 miljoner? – barn som kommer att dö av hunger detta år. Det var en

De hängde överallt ... som en påminnelse om de 23 miljoner barn som kommer att dö av fattigdom bara i år.

ohyggligt stark påminnelse om varför vi var där.

Den största hallen på Holmen kallades "Global Village" ("den globala byn"). Längs hela hallen löpte en bred gata, kantad med levande, nyutsprungna träd – ljusgröna lindar och blommande fruktträd. På båda sidor av gatan stod vita tälthus där solidaritetsorganisationer, kyrkor, miljögrupper och även FN-organisationer som UNICEF och UNIFEM visade upp sig. NGO:s från Kuba, Pakistan, Japan, Danmark, Senegal, USA – alla var där, och många sålde vackra hantverksalster för att finansiera uppehållet i Köpenhamn. Likafullt måste kyrkorna och Röda Korset ställa upp med loppmarknadskläder till fattiga afrikaner som inte visste att det är kallt i Danmark i mars.

För oss gällde det att hinna med så mycket som möjligt. Zaida lyssnade på en chiapas-kvinna, vars resa var betald av franska kommunistpartiet. Lene hjälpte till att stoppa Världsbankens möte. Självt sitter jag här proppfull av intryck. Det som var mest

fängslande var föredraget om de fattigas bank i Bangladesh.

Fattiga äger själva bank

Muhammad Yunus insåg att de allra fattigaste behöver kontanter för att kunna ta sig ur den värsta misären. Bankerna vägrade att låna ut pengar till fattiga, speciellt till fattiga kvinnor, även om Muhammad erbjöd sig att gå i borgen för dem. Då lånade han själv ut 30 dollar till 42 personer. De återbetalade varje cent. 1976 startade han Graemeen Bank, som idag har 2 miljoner låntagare i 35 000 byar i Bangladesh. Nästan alla låntagare är kvinnor, eftersom banken föredrar kvinnliga låntagare. De är klokare och ser längre än männen, som hellre dricker upp pengarna än satsar på framtiden.

Banken ägs av låntagarna. Ingen får äga mer än en aktie. Varje aktie kostar 2,5 dollar. Och det är faktiskt inte mer än ett par dollar som behövs för att ändra livet för dessa kvinnor. En kvinna kan t.ex. tröska ris hos en storbonde. Hon sliter hela dagen och får

... och död

som betalning ett halvt kilo ris. Om hon lånar en dollar och köper ett kilo ris som hon tröskar hemma hos sig, kan hon behålla ett halvt kilo och sälja resten. Det blir början till ett nytt liv.

I Bangladesh måste fattiga familjer lämna ifrån sig barnen vid fem-sex års ålder till slavarbete i rika familjer. Det första kvinnorna gör när de får det lite bättre, är att ta hem barnen.

Banken driver också ett intensivt upplysningsarbete, och med hjälp av bl.a. Unicef och det norska biståndsorganet NORAD satsar man på handpumpar i varje by – så behöver inte kvinnorna gå långa vägar för att köpa vatten – och på latriner. Tidigare måste kvinnorna hålla sig tills det blev mörkt – det var skamligt för kvinnor att utföra sina behov så någon såg det, och latriner fanns inte i byarna.

Hälsovård, grönsaksodling och en kampanj mot hemgift – som gör att familjer med döttrar blir ännu fattigare – satsar banken och dess ägare också på. Mohammad underströk hur viktigt det är för självförtroendet med denna hjälp till självhjälp. Ett hembiträde kan ekonomiskt ha det bättre, men får hela tiden lyda order. Kvinnorna som lånar pengar får själva bestämma över sina liv. De uppmuntaras också till samarbete, tex om födelsekontroll. Födelsestaten sjunker i de anslutna byarna.

Globalt nätverk byggt på omsorg

Ett annat spännande hjälp-till-självhjälp-projekt presenterades av Ökologiske Igangsaettere, ett gäng köpenhamnska ungdomar som i sig förtjänar en närmare presentation, men det får bli en annan gång. Nu gäller det ett globalt nätverk som sysslar med Permakultur – och det är inte det samma som jordvärme, som jag trodde.

Deras motto är "Omsorg om jorden, omsorg om människorna och fördel-

ning av resurserna". Nära Brisbane i Australien har tex ett stort markområde som var förstört av intensivt bete, på få år omskapats till en nästan paradisk nejd, med hjälp av konstgjorda dammar, bäckar, trädplantering och grönsaksodlingar. Här har man byggt ekologiskt riktiga hus för tidigare sluminvånare, som försörjer sig dels på odlingarna, men också med hjälp av ett intensivt och organiserat bytessystem av tjänster. Detta "LET-system" har nu funkat i tio år utan att använda pengar som betalningsmedel, och det ger fattiga människor tillgång till marknaden.

På nära håll har vi några kvarter på Vesterbro i Köpenhamn, Nordeuropas värsta slumområde, som håller på att förvandlas till eko-bostäder. Man har planterat träd, odlat upp gårdarna, ordnat ett slutet avloppssystem, där smutsvattnet först återanvänds till toaletter och tvättmaskiner innan det går till odlingarna – inte till stadens avloppsrör. Septiktankar tar hand om

fekalierna som blir till kompost. Solvärme på taket, inbyggda balkonger, växthus - detta är inte utopier men verklighet, som demonstrerades med hjälp av diabler. Men eftersom slumområdet nu har blivit attraktivt, har kommunen höjt hyrorna med 50 procent, och många har inte råd att bo kvar. Därför har man köpt upp bondgårdar i närheten av staden, där de intensivt odlade och besprutade sädesfälten nu ersätts med konstgjorda dammar, lundar, fruktträd och grönsaksodlingar. Snart ska här också byggas boliger för de fattiga som inte längre har råd att bo kvar på Vesterbro.

Omvandlingen av slummen startades av före detta husockupanter, men har genomförts av invånarna själva. Och detta var för mig den största behållningen av NGO-Forum: att bevittna människors inneboende styrka, deras förmåga att själva forma ett bättre liv.

Aase Bang

Han mördades av mattmaffian

Strax före jul var 12-åriga Iqbal Masish från Pakistan på besök i Sverige, som gäst hos organisationen BLLF som kämpar för att befria barnarbete. Han gjorde ett djupt intryck på alla han träffade – en liten kille med lillgammalt ansikte.

Trots att han var så ung var han redan ledare för 100.000 små slavarbeteare i mattindustrin. Han drömde om att bli advokat för att hjälpa barnarbetarna att bli fria.

Iqbal arbetade med att knyta mattor från fyraårsåldern. Då fick han motsvarande 150 kr som skulle betalas av genom arbete – en omöjlig uppgift. Lönen var alltför låg och varje

litet fel han gjorde lades ovanpå skulden. Barn på fem-sex år kunde vara skyldiga fabriksägaren tusentals kronor.

Iqbal lyckades fly och startade en motståndsrörelse. Han blev så farlig för mattmaffian att de lejde någon att skjuta honom. Men han har säkert inte dött förgäves. Kampen för att befria barnen fortsätter. En insamling har startat för att bygga Iqbal Masishs frihetscenter i hans hemby.

Tack vare den svenska dokumentärfilmaren Magnus Bergmar blev Iqbal känd över hela världen. I filmen "Mattan" beskrev han Iqbal Masish liv. Filmen har visats på svensk TV.

När förnuftet sover

I Liverpool februari 1993 dödar två tioåriga pojkar en tvååring. Åtta månader senare åtalas och döms tioåringarna för mord. Straffet blir fängelse på obestämd tid. En engelsk journalist, David James Smith, har skrivit en bok om fallet. Med tanke på tendensen att döma unga lagöverträdare till fängelse också i Sverige är boken en angelägen läsning.

Smith analyserar inga samband; förklarar inte hur två tioåringar kan begå ett så ohyggligt brott; han redovisar bara fakta och visar på ett mönster. Analyserna får läsaren själv stå för.

Sakligt följer Smith Bobbys och Jons dag i detalj: hur de skolkar från skolan, beger sig till ett affärscentrum, snattar i affärerna, försöker få kontakt med ett barn men misslyckas och sedan träffar tvåårige James Bulger och tar med honom ut ur varuhuset. Till sammans med James beger de sig ut på en lång promenad som slutar vid ett järnvägsspår där de slår James till döds och sprutar blå färg på honom innan de lägger honom på spåret för att det ska se ut som en olyckshändelse. Den blå färgen är inspirerad av en videofilm, tror man senare.

Pojkarnas bakgrund

Lika sakligt berättar Smith om pojkarnas bakgrund. Om Jon som är mellanbarn och vars syskon har speciella behov som kräver mycket av föräldrarna. Han är svartsjuk på syskonen och beter sig ibland som den äldre brodern med hysteriska anfall för att själv få uppmärksamhet. Innan Jon bytte skola blev han mobbad, senare blir han själv den som mobbar.

Bobby växer upp i en familj med många barn. Mamman gifte sig tidigt för att komma ifrån sin far som mishandlade henne kraftigt. Dessvärre slår också hennes man. Barnen mår dåligt, blir kriminella, har missbruksproblem och givetvis också skolproblem.

Ganska snart ringar polisen in Jon och Bobby och under förhören bryter Jon samman och berättar i sin mors knä delar av det som hänt. Bobby nekar och skyller alltsammans på Jon. Pojkarna genomgår många och långa förhör, och polisen hittar vittnen som har träffat de tre pojkarna på deras, som det verkar, planlösa promenad mot brottsplatsen.

Åtta månader senare är polisens förundersökning klar. Under tiden har varken pojkarna eller deras familjer fått någon psykologisk behandling. Vid ett psykologisk test, beställt av polisen, visar pojkarna posttraumatiska symtom som de, enligt psykologen, måste få professionell terapeutisk hjälp med. Detta blir inte av.

Intensiv pressbevakning

Under tiden pågår också en intensiv pressbevakning av fallet: ledarskribenter uttalar sig, politiker avger sin dom i tidningarna, pressen publicerar artiklar som innehåller övervägande sensationspräglad material och ofentliggör sådant som inte hör till saken. Alltsammans med ett känsloladdat språk i artiklar som sammanfaller med regeringens förslag om skärpt straff för unga lagöverträdare.

Rättegången blir, enligt Smith, en vuxen ritual, en uppvisning i makt. Två förskrämda tioåringar tar plats bland domare och advokater i lockiga peruker och full mundering i en överfull rättsal. Man har ordnat extra salar där pressen kan följa rättegången på videoskärm.

Tre veckor pågår rättegången. Alltsammans går igenom på nytt. Förhören med Jon och Bobby lyssnas av, bevismaterial läggs fram och vittnen förhörs. Men det har gått åtta månader sedan vittnena gav sina första ut-sagor, åtskilliga vittnesmål är efter denna långa tid förändrade, påverkade av den massiva pressbevakningen.

När domaren sammanfattar rättegången ber han juryn att enbart döma utifrån bevisen och under inga omständigheter överväga vad man har sett, hört eller läst utanför rättsalen. En enig jury förklarar Jon och Bobby skyldiga, domen blir fängelse på obestämd tid.

Barn dödar barn

I ett historiskt perspektiv är företeelsen att barn dödar barn inget nytt. Det har hänt förut – Smith räknar upp mord som har begåtts av barn i England från 1748 och framåt. Även då dömdes barn till fängelse – eller till döden.

Vi har problemet nära inpå oss, nyligen dömdes två tonårspojkar till fängelse i en svensk domstol. Och de är inte ensamma. Det har visat sig att det inte behöver handla om mord; andra överträdelser leder också till fängelse, trots åldern. I vissa delstater i USA finns det ett samband mellan dödsstraff och ökad brutalitet i samhället. Är då skärpta påföljder rätt väg när målsättningen borde vara att inte skapa nya brottsoffer?

Jag frågar mig iallafall om inte ett samhälle borde vara förnuftigare och visa mer mänsklighet än sina lagöverträdare...

Lotta Wide

Boken har nyligen kommit ut på danska på Klims förlag i Århus och heter *När förnuften sover – om James Bulger-sagen*.

Chefen för Österåker-fängelset, Ann Britt Grünewald, är övertygad om att unga lagöverträdare ska ha vård, inte fängelse. Ann Britt har arbetat i 25 år på Österåker, de senaste 17 åren som chef. Hon är känd som en stridbar kvinna, en stödstrumpa som står på fångarnas sida. Så är också kön av fångar som vill hit från andra anstalter lång.

Bild: Håkan Flank

Sätt inte barn i fängelse!

–Trots att brotten minskar i Sverige – stölderna har gått ned sju procent, även andra brott minskar – så ökar antalet fångar. Även unga lagöverträdare döms till fängelsestraff. Det är helt fel. Ungdomarna ska ha vård! Enligt FN:s barnkonvention går gränsen för barndomen vid 18 år. Sverige har skrivit under barnkonventionen, och den måste efterlevas.

Ann Britt skrädder inte orden när det gäller övertron på fängelsestraffets välsignelser. Det rör sig om primitiva vedergällningsmetoder, ett desperat försök att återgå till gamla straffmönster. Men all forskning, alla kunskaper, all kompetens som hävdar motsatsen är så omfattande och så entydig att detta måste vara sista sucken, säger hon. Behandling botar kriminella. Det gör inte fängelserna.

Men vilka alternativ finns det när socialtjänsten har uttömt sina resurser?

–Statens Institutionsstyrelse har tillgång till LVU (Lagen om vård av unga), och har helt andra resurser än fängelserna att ge den behandling som behövs. Lagen borde ändras så att man inte fick döma ungdomar till fängelsestraff. Ungefär 40 unga människor döms varje år, de flesta till kortare straff på några månader. Alltså kan man inte hänvisa till skyddsmotiv när de så snart är tillbaka i samhället utan att ha fått någon vård alls.

Socialtjänsten har en hel rad sk Paragraf 12-hem med olika inriktning, olika typer av kontroll, med kompetent personal. Man kan invända att ett LVU-omhändertagande bara får vara i två månader, men det är ju en regel som det är lätt att ändra på.

Nu finns det också flera nya påföljder. Kontraktsvård är ett alternativ. Om den dömda bryter kontraktet åker han i fängelse, och det får man ju säga är just. Samhällstjänst har visat sig vara ett bra alternativ för många unga, men få döms till det. Med elektronisk övervakning får de bo hemma och gå till skolan eller till jobbet, men ingen annanstans, och det kan kännas mycket hårt. Man kollar då genom hembesök att det inte förekommer drogmissbruk under tiden. *Har ni några ungdomar på Österåker?* –Det händer att de sitter i häktet hos oss. Annars kommer ungdomarna till Mariefred eller till lokalanstalter.

Förutom häktet har Österåker sju narkomanavdelningar och två sjukvårdsavdelningar. Vi har HIV- och aidssjuka, människor som har dömts

till fängelse men som skulle behövt psykvård.

Finns det tendenser till att även tjejer döms till fängelse?

–Fortfarande är de flesta intagna män. Det sitter omkring 4750 män i fängelse idag, men bara 150 tjejer. Men tendensen är tydlig – fler och fler tjejer döms till fängelsestraff. Det är kö till Hinseberg, därför händer det att de sitter i häktet på Österåker. Det är en månads väntetid.

Tidigare var det mycket ovanligt att kvinnor dömdes till längre fängelsestraff än två år, men idag är det vanligt med långa straff. Värst tycker jag det är när kvinnor från Tredje världens döms till tolv års fängelse för knarksmuggling. De har skickats till Sverige av någon man med en resväska som de ska lämna någonstans. Dessa kvinnor har inte något att sätta emot när de beordras till detta. Ofta fattar de inte vad det rör sig om.

Hinseberg är det enda kvinnofängelset i Sverige, och utbudet av aktiviteter där är mycket mer begränsat än vad de manliga fångarna har tillgång till. Där finns ett tvätteri och ett hönseri samt studieavdelning punkt slut.

Det är också fel att hela Sveriges kvinnliga fångkollektiv som har idömts långa straff ska sitta på en enda anstalt som ligger utanför Örebro. De som kommer från Skåne eller Norrland får aldrig besök.

Är det vanligt att tjejerna har barn?

–Många har barn, men de är som oftast omhändertagna. Vid ett tillfälle fanns det 40 kvinnor på en avdelning, 25 av dem hade barn som alla var omhändertagna.

En vän till mig som arbetade på ett behandlingshem för unga flickor berättade att alla som var där hade varit önskade barn.

–Det stämmer nog. Dessutom har de

varit utsatta för tidiga sexuella övergrepp. Det gäller alla som har prostituerat sig – de fick tidigt veta att den egna kroppen inte var värd någonting.

Här på Österåker har vi ju bara killar. De kommer nästan alla från vad jag vill kalla trasproletariatet eller har invandrarbakgrund. De har också ett par andra saker gemensamt. Många har läs- och skrivsvårigheter och liten eller ingen kontakt med sin pappa. Det borde vara straffbart att inte träffa sina barn eller förhindra den andra parten att träffa barnen.

Och jag vill understryka: det är helt fel att sätta ungdomar i fängelse! Jag kämpar emot så mycket jag kan, och jag kommer att fortsätta att kämpa emot. Så får myndigheterna säga vad de vill!

Aase Bang

Mål att förbättra livskvaliteten för barn

Trots en minskning på senare år där 8 miljoner barn varje år i lunginflammation, diarréer, mässling, stelkramp och kikhosta. Sjukdomar som går att stoppa med bl.a. vaccinering. På grund av brist på jod och A-vitamin drabbas hundratusentals barn av hjärnskador respektive blindhet.

I krig och väpnade konflikter skadas barnen både fysiskt och psykiskt, och miljontals barn lider av eftertraumatiska mentala skador. Barnen utsätts för övergrepp, tvingas fly, förhindras gå i skolan, rekryteras av arméer till barnsoldater med mera. Detta strider självklart mot konventionen om barnens rättigheter. Den konvention som antogs av FN:s generalförsamling 1989.

FN:s världstoppmöte 1990 om barn satte som mål att bl.a.

–minska barnadödligheten med minst en tredjedel

–utrota sjukdomar

–garantera alla barn grundskoleutbildning

–alla hushåll ska ha tillgång till rent vatten.

För att kunna förändra livsbetingelserna för barn måste man lösa problemen och se sambandet mellan fattigdom, hög befolkningstillväxt och miljöförstöring.

I Kairo i fjol höll FN en konferens om befolkning och utveckling. Där fastställde man att FN:s högsta mål är att förbättra livskvaliteten för de nuvarande och de kommande generationerna.

FN menar att i grunden måste alla se till att varje barn är ett välkommet barn, och se barnen som den viktigaste resursen för framtiden. Därför är det också nödvändigt att man "investerar" i barn och ungdomar.

Det som borde tas i beaktande är att uppmuntra till fortsatt utbildning, förebygga tidiga äktenskap, och att se till de speciella behov som barn och ungdomar har.

Jämlika utbildningsmöjligheter för flickor och pojkar bör eftersträvas.

Man måste sätta in effektiva åtgärder mot försummelse och utnyttjande av barn och ungdomar, i alla avseenden.

Alla länder måste gemensamt göra något för att mildra det lidande barn utsätts för i krig och katastrofer.

De unga bör vara med aktivt i planerande, genomförande och utvärdering av utvecklingsåtgärder som påverkar dem.

Även om FN:s konferens om befolkning och utveckling inte gav ett starkt handlingsprogram, så var det en stor händelse att man för första gången diskuterade frågorna om befolkning och utveckling i ett större sammanhang.

Sambanden mellan befolkningsökning och fattigdom måste förstås för att kunna skapa de rätta åtgärderna.

Lykke Backer

Barnkonventionen

Polens regering tog 1978 initiativ till en särskild konvention om barnens rättigheter. Den 20 november 1989 antog FN:s generalförsamling konventionen och 2 september 1990 började den gälla i Sverige, vilket innebär att Sverige har tagit på sig en internationell, folkrättslig förpliktelse att följa konventionens bestämmelser. Till skillnad från flera andra länder är konventionen inte direkt tillämplig rätt i Sverige. Domstolarna är därför inte bundna av konventionens regler såsom svensk lag.

FN:s konvention om barnets rättigheter består av 54 artiklar. Här följer några exempel i förkortad version.

1 Ett barn – det är varje människa i världen under 18 år.

2 Alla barn har samma rättigheter och lika värde. Ingen får diskrimineras.

3 Barnets bästa ska alltid komma i främsta rummet

10 Ansökningar från familjer som vill återförenas över statsgränser ska behandlas på ett positivt humant och snabbt sätt.

12-15 Barnet har rätt att uttrycka sin mening i alla frågor som berör det. När domstolar och myndigheter behandlar fall som rör barnet ska barnet höras och barnets intresse komma i första rummet. Barnets rätt till tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet ska respekteras.

18 Båda föräldrarna har gemensamt det primära ansvaret för barnets uppföstran och utveckling. Barnets bästa ska för dem komma i främsta rummet.

22 Flyktbarnet har rätt till skydd och hjälp om det kommer ensamt eller tillsammans med föräldrar eller annan person.

24 Barnet har rätt till hälso- och sjukvård. Alla länder ska arbeta för att minska spädbarnsdödligheten och bekämpa sjukdomar och undernäring och avskaffa traditionella hälsofarliga sedvänjor.

28-29 Barnet har rätt till gratis grundskoleutbildning. Undervisningen bör förbereda barnet för livet, utveckla respekt för mänskliga rättigheter och fostra i en anda av förståelse,

fred, tolerans och vänskap mellan folken.

30 Barnet som tillhör minoritetsgrupper eller ursprungsbefolkningar har rätt till sitt språk, sin kultur och sin religion.

31 Barnet har rätt till lek, vila och fritid.

32 Barnet har rätt att skyddas mot ekonomiskt utnyttjande samt mot hårt arbete som skadar eller hindrar barnets skolgång och äventyrar barnets hälsa.

34 Barnet har rätt att skyddas mot alla former av sexuella övergrepp och mot att utnyttjas i prostitution och pornografi.

39 Barn som blivit offer för vanvård, utnyttjande, försummelse, tortyr, väpnade konflikter eller annan omänsklig behandling har rätt till rehabilitering och social återanpassning.

40 Barnet, som är anklagat för brott eller blivit dömt för straffbara handlingar, har rätt till en behandling som främjar barnets känsla för värdighet och för andras mänskliga rättigheter och grundläggande friheter.

Bild: Hossein Mahini

Barnen är krigets offer

Magne Raundalen president för Unicef-kommittén i Norge, har i flera år ägnat sin tid och sin yrkeskunskap åt barn över hela världen, som är offer för krigshandlingar. Han var en av föreläsarna på Nordiska rådets konferens Nordens män. Här skriver han om barnen, krigets offer.

Vi har lovat hjälpa dem. Barnkonventionens paragraf 39 ger barn rätt till psykologisk hjälp efter ett krig. Det ska ske i en miljö som stärker deras hälsa och självrespekt. Om de krigsförande länderna inte kan göra detta på grund av våld och fattigdom, har vi i den rika och fredliga delen av världen ansvar för att hjälpa de psykiskt krigsskadade barnen. Detta löfte får vi inte glömma.

Möten med barn från Bosnien

Adnan (10) från Sarajevo stod på busshållplatsen tillsammans med sin far när granaten föll. Han slängdes i backen, och när han öppnade ögonen igen låg han bredvid en död kvinna som hade fått ett granatsplitter genom huvudet. Själv hade han fått benet avklippt vid låret. Jag träffade honom på sjukhuset tre gånger under ett halvår. Benet räddades faktiskt. Men minnena, de detaljerade skräckbilderna, kom dag och natt.

Adnan är ett sk traumatiserat barn. Han har upplevt fruktansvärda sinnesintryck i en situation då han trodde att han själv skulle dö. Men han är inte bara ett "vanligt" psykiskt krigsskadat barn, han är också svårt sårad. Han har upplevt på sin egen kropp hur dödliga vapnen är, och han måste förbereda sig för ett liv med plågor från ett kroniskt handikapp, även om han får behålla sitt ben. Vi måste försöka ge honom glädje och framtidshopp trots allt, och göra vad vi kan för att lätta traumats mentala press.

Jasmin (12) från Banja Luka stod utanför garaget hemma tillsammans med far, farbror och två kusiner när granaten föll. Hörnstolpen skyddade honom delvis, så att han bara träffades av mindre splitter i ben och axel, men de fyra andra dödades. När han låg blödande bredvid sin döende far, önskade han bara en sak: att någon skulle komma och skjuta honom också, så att han kunde få dö tillsammans med sin familj.

Jasmin är inte bara traumatiserad, han bär också på en stor sorg. Att förlora en god far är en våldsamt förlust. Han förlorade också sina bästa kompisar och nära släktingar. Dessutom är det ett socialt drama att förlora en far och försörjare i ett fattigt land där ett liv som flykting är det enda framtidsperspektivet. Ett liv där du kan riskera att svälta ihjäl under hemiska förhållanden. Jasmin blev också själv sårad och vet hur nära döden han var. Han tyngs av skuld känslor för att han överlevde. Som familjens äldste son måste han åta sig ett visst ansvar i tomrummet efter far, men han orkar inte alls tänka på framtiden. Då kommer självmordstankarna automatiskt. "Jag lever från dag till dag."

Edica (11) från Kluj upplevde återkommande angrepp från serbiska soldater i den lilla byn där hon bodde. En dag kom de och hämtade männen, bland dem hennes far. Efter en stund hörde de skott i skogsbrynet, och när mörkret föll sprang de för att se. Hennes mor hittade sin man halvt ned-

grävd och de lämnade gråtande de döda och flydde sedan från byn.

Vad som plågar Edica dag och natt är att hon inte fattar att hennes far verkligen är död. Hon är rädd att de lämnade honom levande i skogen – kanske lever han där fortfarande utan hjälp. På sätt och vis vet hon att han är död – men samtidigt är det överkligt. Hon såg honom inte, fick inte sagt farväl och tacka honom för det goda livet de hade tillsammans.

Det är vår plikt att hjälpa

Mer än 140.000 människor har dödats i Bosnien, 16.000 av dem var barn. Därför är dessa jag har berättat om ganska vanliga exempel. Antagligen är mer än 1,5 miljoner barn psykiskt

skadade av kriget i f.d. Jugoslavien. Och även de som har haft sådan tur att huset inte är förstört, föräldrarna inte dödade eller sårade och själva har en framtid, även de har levt, tänkt och sett en värld som blev utan regler och i övrigt präglad av krig och fiendehat. Också hat är psykiska krigsskador.

Psykiska krigsskador går idag oftast under beteckningen traumer. Ett trauma uppstår när hela organismen är i alarmberedskap och tar emot plötsli-

– kan vi hjälpa dem?

ga, livshotande sinnesintryck som brand, billock, skott, granatsprängning, bombnedslag. Den som upplever detta befinner sig i en situation av total hjälplöshet. Ofta bränner sig sinnesintrycken och maktlösheten in i medvetandet och lagras som ångest och spänning som kan plåga individen i flera decennier efteråt.

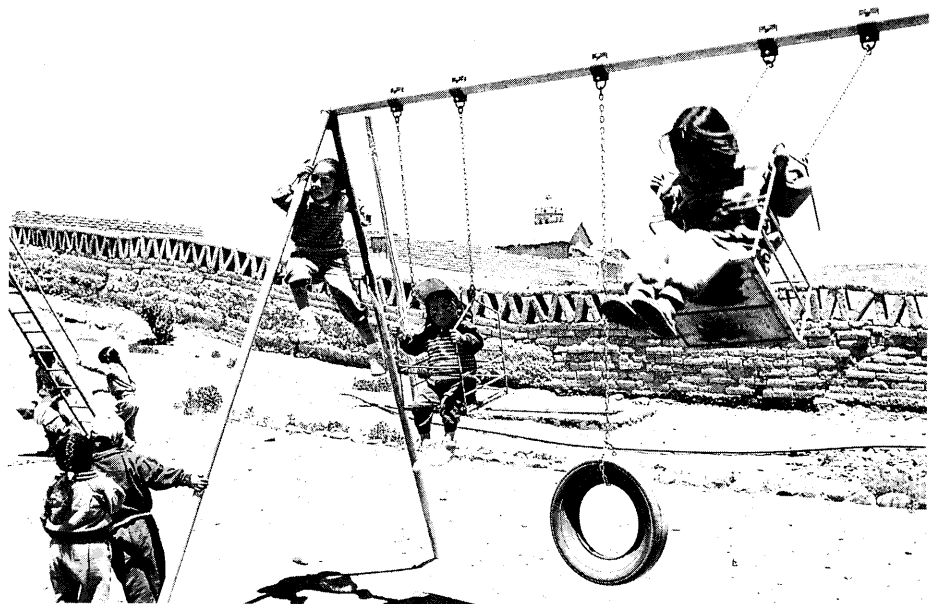
Någon skillnad på krigstraumer och traumer som påförs i fredstid finns inte, varken vad gäller symptom eller varaktighet. Men för barnen är den väsentliga skillnaden att krigshandlingarna är planerade och utförda av människor; personer som t.ex. medvetet bombar det sjukhus där de befinner sig. Hela deras syn på framtiden, världen och vuxenauktoriteten skakas i sina grundvalar.

Vi måste allvarligt ha detta i tankarna när vi planerar mottagandet av dem som i sin nöd kommer till våra fredliga länder med stora förväntningar, när de står där med ett barn vid handen. Vad kommer mötet med oss att betyda för deras tro på en normal värld med goda människor?

Vad kan vi göra?

När jag möter ett traumatiskt barn, tänker jag alltid längs tre huvudlinjer:

Den första är: Hur kan jag hjälpa barnet att uttrycka det fruktansvärda: säga det, rita det, skrika det eller skriva det. Jag vet att det i sig är viktigt att kunna uttrycka det för att minska verkningarna av händelsen. Men jag vet också att jag måste vara beredd att höra de mest förfärande saker. Barnen har nämligen behov av att i detalj berätta om det hemska som hände och återge känslorna de hade då. Och då måste jag vara beredd på att han t.ex. säger att "De hade lagt ett huvud i tröjan och skickade runt det för att se om någon kände honom. Det var min kompis." Så bud num-

Bilder: Hossein Mahini

mer ett när man har erbjudit barn att tala om det som plågar dem, är att man måste orka att stödja dem, stan- na kvar hos dem och följa dem vidare.

Den andra linjen är att jag måste hjälpa dem att förstå, ge dem en begriplig ram runt det som har hänt, inklusive deras egna reaktioner och symptom. Här måste jag ta hänsyn till deras ålder och utvecklingsnivå, för det innebär å ena sidan politisk information, å den andra insiktsgivande terapi. Båda delarna måste noggrant anpassas barnets abstraktionsnivå.

Syftet med att ge dem en viss politisk förståelse är främst att göra världen mer begriplig och mer förutsägbär än tron att blixten kan slå ned var som helst och när som helst även efter flykten. Barnen fantiserar om allt från djävulsbesatthet till Guds straff för att få ett grepp om det som har hänt, allt efter hur de tolkar det de hör från de vuxna i omgivningen. Men de vågar inte fråga och de vuxna förklarar inte. Ofta kan de inte se

annat än fienden. Uppfattning av krig och konflikter blir därför något som barnen själva måste skapa sig.

Förståelsen kan i vissa fall dämpa fiendebilden, om vi kan få dem att förstå att krigets ondska kommer från politik och maktkamp mer än från onda, djävulska människor från en speciellt djävulsk grupp. Det betyder inte att vi fråntar individen ansvaret för sina handlingar eller ursäktar bombning och anfall mot civila. Det är viktigt att barnen får ge uttryck för sin vrede mot dem som bombar dem, deras hem, deras skolor och sjukhus.

När det gäller deras egna symptom, har jag träffat många barn som blir lättade när de får veta att det är vanligt att se bilder och höra ljud efter en hemsk upplevelse. "Och jag som trodde att jag hade blivit galen, därför berättade jag inte för någon."

Den tredje huvudtanken är hur jag enkelt men verkningsfullt kan hjälpa barnen att bemästra, få kontroll över ångesten och minnena.

Forts. nästa sida

Adna, Jasmin, Edica

Adnan blev hjälpt när han skrev ned allt han hade upplevt, efter att han detaljerat hade gått igenom sina skräckupplevelser. Det han skrev gömde han i lådan i nattduksbordet. När de värsta minnena kom, sa han till sig själv: De ligger i lådan. Han följde också mitt råd att inte titta på nyheterna på TV. "Det var ett gott råd." Efter en tid lät han sin vuxna syster läsa det han hade skrivit och bad henne ta hand om det. Han ville inte ha det så nära inpå som i nattduksbordet.

Jasmin skrev dagbok som han visade läkarna som behandlade honom. Efter ett år ville han leva vidare. Det som betydde mest för hans framtidsstro var att han fick börja i skolan.

Edica plågades natt och dag av en föreställning om att hennes far fortfarande levde, att de hade lämnat honom levande där i skogsbrynet. Jag gav henne tanken att skriva ett avskedsbrev till honom, där hon kunde säga allt hon inte hann med medan

han levde. Nästa gång jag träffade henne, läste hon gråtande och stammande det starkaste och vackraste dokument jag någonsin har hört. Efter att ha tackat fadern för allt han hade gett henne, avslutade hon brevet med "jag täcker över dig nu, pappa. Farväl, pappa!" Hon berättade att hon hade visat brevet till sin mor och att hon hade läst det för en grupp kvinnor som hon kände i flyktinglägret. Även om brevet inte ändrade de bittra realiteterna och även om sorgen nu kom starkare, sa hon att det hade gjort henne gott.

Vara beredd och följa upp

Man behöver inte vara psykolog för att ta emot det värsta från krigsdrabbade barn. Men man bör veta mest möjligt om krigstraumer och vara beredd på sina egna reaktioner. Och man måste följa upp det man har satt igång. Förskolelärare, lärare, präster, socialarbetare, personer i flyktingmottagandet kan göra detta viktiga arbete.

Vad är det man inte ska göra? Enligt min erfarenhet är det bra om man är lugn och ganska neutral i sina reaktioner. I alla fall ska man inte reagera starkare och därmed överta barnets känslor. Viktigast är att man är förberedd, så att man inte gör vad många flyktingar som har öppnat sig har upplevt: man börjar prata om något annat, berättar om egna hemiska upplevelser eller rätt och slätt reser sig och går. Bäst är det om man har ett professionellt stöd för råd och bearbetning av sina egna reaktioner. Det har varit avgörande för mig när jag har tagit emot så mycket fruktansvärt från så många bottenlöst ledsna och hjälplösa barn.

Magne Raundalen.

Artikeln, här något förkortad, är även publicerad i Kvinner i tiden.

Översättning: Aase Bang.

Civil olydnad

På Hisingen i Göteborg ligger Svartedalsskolan. Nedskärningens kalla stjärna lyste allt intensivare på den. Slutligen beslöt myndigheterna att lägga ner den. Barnen, föräldrarna, skolpersonalen, alla var de ledsnamen också ilskna. De ville inte ge sig så lätt.

De skrev brev och uppvaktade kommunledningen. När det inte hjälpte började deras "olagliga" civilmotstånd. De demonstrerade och anordnade flera strejker, trots stadsdelsförvaltningens "bannbulla". Och de fick stöd av ytterligare två skolor på Hisingen. Allt som allt var ett 1000-tal personer inblandade i kampen för skolans överlevnad.

Tidningarna skrev. Situationen blev allt svårare för myndigheterna. Motståndet var kompakt. Mötena där alla aktioner diskuterades och beslöts gick långt in på nätterna. Där kände sig flera föräldrar ännu tveksamma. Tyckte att det tog alltför mycket av ungdomarnas studietid. Ungdomarna själva tvekade aldrig. Och hela denna aktiva period på många månader blev till den bästa samhällsundervisning man kan tänka sig.

Detta bekräftade och berättade fyra av eleverna som den 2:e maj kom till Linnéstadens nämndsal i Göteborg för att å hela elevkårens vägnar ta emot årets utmärkelse för Civil Olydnad. Den delas ut av stödfonden för Civil Olydnad. Prissumman var i år kr 2.000. Men äran går inte att mäta i pengar.

Utmärkelsen delades ut av professor Johan Galtung, som dessförinnan hållit föredrag om "Manssamhället, orättvisor och civil olydnad". Han berättade medryckande om många lyckosamma olydnadsaktioner runtom i världen. Svartedalsskolans elever riktigt rätade på ryggen när de insåg att de ingick i en världsomspännande kedja av modiga tänkande människor. Utan dessa skulle "Makten" sova lugnare om nätterna...

Hur det gick? Ja, skolungdomarna från Svartedalen fick behålla sin skola. Den drivs idag som en självstyrande skola i nära samverkan med föräldrar och elever till gagn för skoldemokratin och skolans ekonomi.

VI MÄNSKOR GRATULERAR !

Erni Friholt

radikal politisk kvinnlig

Mara

Revolutionär Feministisk Tidskrift

*Tidningen som debatterar,
dokumenterar och sprider
kunskap om kvinnors villkor
och kamp i Sverige och världen.*

**Prenumerera 1 år (4 nr) Sätt in 100 kronor på
postgironummer 75 96 90-1 (Revolutionär Feministisk Tidskrift)**

7 frågor

Johanna, 13 år,

bor i ett hus på landet på Västkusten. Hennes mamma arbetar inom hemtjänsten, pappan är båtbyggare.

Vad vill du helst göra när du blir stor?

Bli veterinär och resa mycket på fritiden.

Beskriv ditt liv som det ser ut när du är vuxen.

Jag är lyckligt gift och har sex barn, bor i en stor villa och är en duktig veterinär.

Vad skulle du vilja ändra på i världen och hur skulle du göra det?

Att alla hav och all luft blir ren genom att få alla människor att förstå att jorden går under om man inte gör något åt det nu.

Vad skulle du göra om du var statsminister idag?

Försöka göra så att maten fördelades bättre så att inte så många behövde svälta ihjäl.

Vilka saker skulle du helst ta med dig om du skulle resa ut på havet med en flotte?

En massa mat, en skön kudde och ett varmt täcke.

Tycker du att vuxna tar barn på ordentligt allvar?

Ja.

Vad tycker du man ska göra för att det ska bli fred på jorden?

Utbilda och demokratisera världen.

Greta, 15 år,

bor i ett hus på landet på Västkusten. Hennes mamma jobbar med gamla och pappan med båtar.

Vad vill du helst göra när du blir stor?

Jag vill helst jobba med barn.

Beskriv ditt liv som det ser ut när du är vuxen.

Jag har en äkta man, två barn, en hund och bor i en villa som ligger i en förort någonstans i världen. Och jag är aktiv i olika föreningar och organisationer, plus att jag har ett bra arbete.

Vad skulle du vilja ändra på i världen och hur skulle du göra det?

Se till att alla i världen fick något att äta och dricka och att makten delades upp bland alla människor och länder.

Vad skulle du göra om du var statsminister idag?

Jag skulle se till att få en ny regering som kunde hålla vad dom lovade och som tänkte på Sveriges bästa framför sitt eget parti och makt. Och jag skulle se till att hela Sverige skulle hjälpa till att få ner skatteskulden och inte bara vi som inte har det så gott ställt. Jag fattar inte hur människor kan ha mage att ta över 300.000 kr i lön när över halva Sverige måste spara och slita för att få ekonomin att gå ihop. Vi måste alla hjälpa till för att få Sverige på fötter igen.

Vilka saker skulle du helst ta med dig om du skulle resa ut på havet med en flotte?

Jag skulle ta med mig mat, insulin, en radio, ett par böcker och min säng.

Tycker du att vuxna tar barn på ordentligt allvar?

Vissa men långt ifrån alla.

Vad tycker du man ska göra för att det ska bli fred på jorden?

Samarbeta och vara beredda på att kompromissa. Fred är något som vi alla skulle ha som rättighet att få leva i. Tyvärr så har inte alla turen att få leva ifred. Men det har jag. Men jag antar att jag är en av få utvalda. Men i framtiden kommer kanske ni också få tur och bli en bland många lyckliga vinnare och få uppleva fred och mat som räcker till alla. Vi får hoppas att vinsten ligger och väntar på oss någonstans i framtiden.

till 5 barn

Liv, 12 år,

bor i ett hus på landet nära stan.
Hennes mamma är bibliotekarie och
pappa företagsledare (kemist).

Vad vill du helst göra när du blir stor?

Jag vill arbeta som vetrinär

Beskriv ditt liv som det ser ut när du är vuxen.

Jag bor på landet rätt nära stan och har många får och hästar, hundar och kaniner. Jag har två barn och är gift och det tar ungefär en halvtimme till jobbet som ligger inne i stan. På fritiden skriver jag, målar och rider.

Vad skulle du vilja ändra på i världen och hur skulle du göra det?

Om jag skulle få ändra på något i världen så skulle jag göra så att man slutade och kriga och döda varandra. Jag skulle elda upp alla vapen och se till så att det inte gjordes några mer.

Vad skulle du göra om du var statsminister idag?

Ge lika mycket pengar åt alla.

Vilka saker skulle du helst ta med dig om du skulle resa ut på havet med en flotte?

En kompis så man slipper vara ensam, mat och mina kaniner.

Tycker du att vuxna tar barn på ordentligt allvar?

Nej.

Vad tycker du man ska göra för att det ska bli fred på jorden?

Jag tycker alla ska vara snälla mot varandra.

Dian, 11 år,

bor i ett hus i en stad i England.
Hennes mamma är hemmafru,
pappan billackerare.

Vad vill du helst göra när du blir stor?

Jag vill göra en hel mängd saker.

Beskriv ditt liv som det ser ut när du är vuxen.

Det blir bra.

Vad skulle du vilja ändra på i världen och hur skulle du göra det?

Jag skulle vilja se mer vilda djur, tigrar, elefanter, leoparder, etc. Föda dem och få nya lagar som stoppar dödandet av dem.

Vad skulle du göra om du var statsminister idag?

Jag vet inte.

Vilka saker skulle du helst ta med dig om du skulle resa ut på havet med en flotte?

Mat, dryck, en vän och en sovsäck.

Tycker du att vuxna tar barn på ordentligt allvar?

Ja.

Vad tycker du man ska göra för att det ska bli fred på jorden?

Få drottningen att stifta en lag och den som bryter mot lagen måste sättas i fängelse.

Jon 12 år,

bor i en lägenhet i en stad.
Hans mamma är politiker och
sjuksköterska, pappan tidningsskribent.

Vad vill du helst göra när du blir stor?

Har inte bestämt mig ännu.

Beskriv ditt liv som det ser ut när du är vuxen.

Svårare och tråkigare.

Vad skulle du vilja ändra på i världen och hur skulle du göra det?

Vill att det ska bli fred och att alla orättvisor försvinner. Genom att bli politiskt aktiv.

Vad skulle du göra om du var statsminister idag?

Instifta nya lagar som förbjöd krig och annat elände.

Vilka saker skulle du helst ta med dig om du skulle resa ut på havet med en flotte?

Min familj, mat, vatten och böcker.

Tycker du att vuxna tar barn på ordentligt allvar?

En del

Vad tycker du man ska göra för att det ska bli fred på jorden?

Prata med varandra och respektera varandras åsikter.

Konsten att klara sig

Det här är upptakten till en roman "Råttan och stjärnan", om ett barns (och senare en vuxens) olika strategier för att handskas med svåra situationer. (Huvudpersonen är samma Berit som skymtade som barn och ung flicka i min senaste roman "Isranunkel" från 1993. I "Råttan och stjärnan" är hon i fokus långt upp i medelåldern, då en skådespelerska som pendlar mellan sin lust att smygga sej undan som en råtta i en källare och sin önskan att spela en roll som stjärna på scenen.)

I det här avsnittet är flykten hennes enda utväg – en elvaåring med mamma på sjukhus och pappa på fyllan. Medan hon manövrerar för att klara sej stärker hon sej hela tiden med fragment ur sagor och annan läsning (även tidens barnfilmidol Shirley Temple skymtar) och bemästrar på så sätt sin övergivenhet och rädsla. Muntra scout- och vandringsånger får också hjälpa till att hålla humöret uppe, fast texterna kontrasterar hjärtskärande mot hennes egentliga belägenhet.

Tiden är 30-tal, långt före det samhällsansvar för barn som växte fram i århundradets andra hälft – och som vi nu ser vittra sönder.

Ingrid Sjöstrand

N B

varför har dom N B När dom inte har Ö B

Övre botten har dom aldrig

På N B Där stod hennes namn ristat i gyllene bokstäver eller m e d gyllene bokstäver? Å ristat e de ju inte Fasttryckt med små taggar När alla e bortresta Nån gång på sommarn Kunde man mublera om där lite De e bara å skruva av glaset å byta lite härådär Andersson å Puttersson å Lumpström å Limprot Va gör man me Fjellman S k r ä l l m a n ! Han kan inte lägga ifrån sej en bullskiva ju Utan att de skräller

Hon visste att inom kort eller heter de i n n n a n kort? skulle portoväktaren komma och driva ut henne i skogen

– Förstugan är ingen lekplats! Och elementet är ingen sittplats! Nä inte elementet eldstaden

– Men min fader väntas inom kort. Innan kort?

Fast de vet man ju inte förstås De kan dröja i hundra år

– Varför är din fader icke hemma och öppnar hemmets dörr för dig du moderlösa

– Äh håll mun Ja e inte moderlös

– Men hon fördes ju bort på båren Och yrsnön lekte i såren

– Hon hade ont i magen ju De kan väl vem som helst få

Och pappa e hemma och ser efter mej För han e arbetslös!

– Varför sitter du då här bland hundarna? Hundarna har dom väl i farstun?

– För att de e kul fattar du väl din portidiot!

Sol sol sol i de glimmande snår

sol sol är det var jag går

en speleman en hjärteglad

en speleman en speleman

är jag

Den goda fen hade blivit bortrövad Fen som skulle ha hängt den gyllene nyckeln om flickans hals

En gång skulle fen komma tillbaka Det skulle hon ju Ingen dör väl av ont i magen På bordet i den enkla stugan skulle hon duka fram de läckraste rätter såsom risgrynspudding med saftsås Eftersom de va lördag å skolan slutade klockan elva

Förmodligen visste fadern att skolan slutade klockan elva

– Och var vistas din lille broder någonstades? frågade nu den gamle väktaren.

– Prinsen har fått en fristad hos en fattig bonde Eftersom han inte går i skolan

– Du kan alltid gå till moster Bojan, Berit. Om det skulle va nånting. Sade fen innan hon fördes bort i vagnen med det röda korset De vita riddarnas vagn

Men de gör man inte i första taget ju

Hellre än att uppsöka styvmoderns slott på Karlavägen satt Cineraria kvar utanför fens enkla stuga Väl hade hon ringt på nå klappat på porten hundra gånger När hon uppnått talet 777 gånger skulle porten öppna sig om månen då befann sig i vad heter det Som inte är nedan Uppan? ovan? i alla fall om månen då just befann sig på vändpunkten

Om han ligger å sover skulle han väl höra hundra ringningar

Kanske var fadern ute i skogen för att snara en ripa

I sommarens soliga dagar

vi gå genom skogar och hagar

på färdens besvär ingen klagar

vi sjunga var vi gå hallå hallå

heter fantasi

å kila upp å ringa på
å ingen där hallå hallå
i sommarens soliga dagar
vi sjunga var vi gå

hallå hallå var e han då

*Kanske hade fadern blivit fördröjd i glada vänners lag
Ljudlöst smög Shirley uppför trappan för att inte bli sedd av
faderns vänner*

*Högst upp i tornet fann hon en tillflykt där endast duvorna
kunde se henne*

håll spänd din sträng
håll blank din pil
nu är det knoppningstider
nu knyta vi vårt brödraband
nu smida vi det saamman
kring hela Sveriges land

Den unge väpnaren värmdes sina kalla ben genom att dra
sina vad heter det sina pluderhosor närmare hosorna
Om fadern kom hem utan något byte från skogen
Mjölkkaffärn stänger nog snart Man kunder gå in å
handla på boken Om den e betald
O m han handlat kan han bli arg
Man kan äta upp de här ju

Två solröda segel
styr genom en port

Man tittar på gottet som ligger innanför glaset Så att
ingen hand ska kunna norpa
Man bara tittar
Man köper två frallor Å en mjukost
Väl i säkerhet uppe i tornet kastade sig den unga Rosandra
över osten och de två bröden som hon fått av den gamla
kvinnan i skogen
Om fadern icke träffat något byte
– Alltid är du glupsk och äter upp allting på en gång,
sade den lilla ekorren i trädet. Se på mig! Jag skulle ha sparat
det ena brödet!
Kanske hade fadern blivit dödad i kriget. Aldrig mer skulle
hemmets dörr öppnas för Cinderella
Hon tog sitt knyte över axeln och vandrade till styvmodern
på Karlavägen
Och genast skulle styvmodern fråga Var är din fader?
– Han har blivit dödad i kriget Vad fick du nu va?

Det var på Capri vi mötte varandra
jag minns det än som det vore i går

Rösten! Rösten e därnere å hojtar såre hörs genom alla
trapperna Då ere farbröder me Då ere värre
Cinderella gömde sig bakom ett träd innan hon smög ner
och lyssnade vid dörren
Jättarnas röster mullrade inne i den lilla stugan
Man kunde låta bli å ringa
Men man behöver lite grejer Å man behöver gå å kissa
Jätten öppnade dörren. Han såg på henne med sina rödruti-
ga jätteögon Blodet isades i hennes ådror Han hade druckit av
trolldrycken
– Men lilla vän!
Han var dock icke vredgad.
– De e jättan! ropade han.
De andra jättarna kom och glodde med rödrutiga troll-
drycksögon
– De e min jänta de här!
Cinderella neg tre gånger som fen sagt.

– Ska du ha dej en fläskkorv va? Pappa lagar mat
serdu.

Pappa lagar fläskkorv å potatis.

De förtrollade jättarna klappade henne på huvudet men hon
hann i tid dra undan sitt huvud före den tredje klappen som
skulle förgöra henne

Jättarna drog sig in i bergakungens sal och klingade med
sina glas

I köket ställde Cinderella fram tre tallrikar åt jättarna som
fen sagt

Grytan på spisen viskade åt henne Tag mig av elden och jag
skall giva dig att äta

Och Cinderella åt av jättematen utan att det syntes

Medan jättarna berättade sagor för varandra om schassen
och kaparn kunde Cinderella leta rätt på sakerna som dvärga-
rna gömt för flykten

Nyckeln nyckeln på väggen där Ficklampan i skåpet
Och den magiska vasen fylld med vatten så att hon aldrig
skulle behöva törsta

Filten och kudden i kökssoffan att sova på Bröd och socker-
bitar att leva på Samt den hemlighetsfulla boken att läsa i så
att hon aldrig skulle behöva ha tråkigt

Därpå sprang Cinderella med de sju dvärgarnas gåvor i väg till balen

Men först sprang hon tillbaka och gjorde den goda gärningen som fen krävde Med fara för sitt liv återvände hon till jättarnas gryta och släckte elden så att jättarna inte skulle brinna inne

Att man inte har tänkt på källarkontoret förut Världens bästa ställe Å varmt e de Rätt så Å hemtrevligt bara man får mublera lite Me filten å kudden å den magiska vasen

Å syltburkar finns de ju! E n kan man smaka på De syns inte om man tar e n

När drottningen kom hem sade hon Burken som du tog i källaren hade jag fyllt med kärlek När du hungrade förvandlede jag den till sylt

Man behöver inte gå till Moster Bojan Hon skulle bara säga att pappa är oeffterrättlig Ja tänk att han inte bryr sej om efterrätter va!

de värsta e om man behöver Men hundarna bajsar ju på gatan De kan man göra ju När de blir mörkt

Man skulle haft en duk

Men man kan sitta på låren å läsa Bara inte ficklampen slocknar Skenet börjar bli så där gult å svagt

Man kan gå till Anna-Britta om man behöver Fast då undrar dom om man inte har eget klo å gå på Tänk att man har de va!

Fast de e upptaget!

Bara ingen kommer Man kan ta ur nyckeln å peta till hänglåset så de ser låst ut Å kila fast dörren me nåt Hårspännet kanske

Fast de måste ja ha i håret ju Annars verkar de som om man hade lugg igen Som när man va liten

Moster Bojan tycker att den ska klippas För den bara smiter ur hårspännet Lilla barn man måste ju kunna se framför sej

Då får man ha lugg hela livet ju

I den underjordiska hålan levde prinsessan i trygghet Dit hördes inte jättarnas röster

Och när drottningen kom hem till slottet igen hämtade hon hem den lille prinsen så att de alla kunde förenas i Ja nåt

Man skulle haft en nalle me sej Men de har man inte när man e elva Bror Gösta har nallen me sej förresten

I alla fall ska ja inte suga märken på armarna

Ja e inte klok ju

så hemska blåmärken som de blir Men rätt som de e så glömmar man å låta bli Särskilt på kvällarna när man inte kan somna

men här e man säker ju Hit går han inte Här komer han inte på å leta Förresten börjar han inte leta Hon e

väl hos nån kamrat tror han Å så tänker han inte mer på de Han har sina kamrater ju Å e bara me dom

Precis som en lillebror e han Bror-Gösta g l ö m m e r å gå hem när han e me sina lekkamrater Glömmar att han h a r en mamma Så man får gå ut å leta när de blir mörkt

De enda skulle va om han behöver potatis Men de behöver han ju inte i natt

fast om han går ut kan ja smyga in me lite potatis så han har Nu har ja nyckel ju Å de hör man ju långt ute i farstun om han e inne

När ja har ätit upp allting ska ja gå ut Smyga förbi FJELLMANS Fast till Anna-Britta går ja inte Ja går på promenad Själv Ja e en som går själv Som trivs för mej själv Här e de väldigt trivsamt Å i fred

NU SITTER JA Å SUGER PÅ ARMARNA IGEN! Ja e inte klok ju

Tänk om ja blir riserv i nästa olympiad I gymnastiktruppen

När den späda nä slanka kraftiga men slanka ja e femton då ju gestalten ute på den väldiga stadionplanen förstod att läktarnas intresse var riktat mot henne böjde hon blygt sitt brunlockiga huvud De kan ha b l i t t lockigt men när hon åter vände upp sitt ansikte för att ta emot hyllningen med ett bländande leende såg hon att massorna hade rest sig och i panik var på väg mot utgångarna. Ett sus gick runt arenan Va har hon Va har hon?

Den unga flickan hade just tagit av sig sin träningsjacka och blottat sina vita nä bruna armar med otaliga svartblå märken som inte kunde betyda något annat än att PESTEN kommit till Olympiaden Suset stegrades till en stormvind PESTEN PESTEN

Efter en stund stod hon ensam kvar i hela den väldiga Olympiastadion

Men då har ja slutat ju Bergis

Ingrid Sjöstrand

Illustrationer: Cecilia Häggström.

Prästgården

Oändliga sträva kullar, grå stenmurar, grå hus: som sig bör ligger det ett lätt dis över landskapet i Yorkshire Dales när jag följer den slingrande vägen ner mot byn Haworth. På andra sidan dalen, en bit upp på nästa kulle, ligger målet – prästgården. Hit kom pastor Patrick Brontë år 1820 med hustru, fem döttrar och en son. De begåvade barnen skulle placera Haworth på den litterära kartan för all framtid. Annes dikter, Charlottes Jane Eyre och inte minst Emilys Svindlande höjder har levandegjort det karga hedlandskapet för miljon-tals läsare världen över.

Nu är prästgården ett museum. På de två våningar huset rymmer kan man se kök, matrum, sovrum och arbetsrum, så noggrant som möjligt bevarade i ursprungligt skick. Från övervåningen leds man ut i en tillbyggnad med en utställning och en affär med allt som kan tänkas anknyta till familjen Brontë – precis som på andra vallfärdsorter. Men det finns inte bara skräp utan också en hel del av Brontë-litteraturen, arbetsböcker för undervisning, filmatiseringar på video, biografier och så vidare

Ett år efter att familjen flyttat hit dog mamman och en ogift syster till henne kom för att ta hand om barnen. De två äldsta döttrarna samt Charlottes och Emily placerades i Gowan School, en skola för prästdöttrar. Förhållandena där var dåliga och efter att de två äldsta systerarna dött fick Charlotte och Emily komma hem igen.

De läste mycket – Shakespeare, sir Walter Scott, lord Byron – och de fantiserade ihop egna berättelser som utspelade sig på Charlotte och brodern Branwells påhittade ö Angria och i Emilys och Annes sagoland Gondal.

Då de blev äldre sökte systerarna sin försörjning som lärare och guvernan-

Systrarna Brontë: Anne, 1820-49; Emily, 1818-48; Charlotte, 1816-55. Målade av brodern Patrick Branwell Brontë ca 1834.

ter. Charlotte och Emily hade planer på att starta en egen skola och reste tillsammans till Bryssel för att vidareutbilda sig vid Pensionnat Heger. Efter bara några månader där kallades systerarna hem 1842, då mostern dött. Emily stannade hemma, Charlotte reste tillbaka till Bryssel och blev kvar ett år. Hon lär ha varit förälskad i sin professor i franska, monsieur Heger, och passionen sägs ligga till grund för den år 1853 publicerade ro-

manen Villette – men meningarna härom är delade. År 1845 var syskonen återförenade på Haworth. Alla tre systerarna skrev och ett år senare gav de ut en diktsamling under pseudonymerna Currer, Ellis och Acton Bell. Utgivningen bekostades av systerarna själva, med pengar de ärvt efter sin moster.

Under tiden hade de också hunnit skriva var sin roman. Charlottes *The Professor* publicerades inte under

i Haworth

hennes livstid, Emilys Svindlande höjder kom ut 1848 och Annes Agnes Grey 1847, samma år som Charlottes Jane Eyre.

Brodern Branwell misslyckades i det mesta han tog sig för och dödade sinnena med sprit och opium. Han dog i september 1848, i december samma år dog också Emily, och året därpå Anne.

Så stod Charlotte ensam kvar av syskonen. Hon ägnade sig åt att bearbeta och skriva förord till en minnesutgåva av Svindlande höjder och Agnes Grey och skrev själv romanen Villette, som gavs ut under pseudonymen Currer Bell, trots att hon vid det här laget var välkänd i de litterära kretsarna.

Trettioåttio år gammal gifte hon sig med faderns hjälppräst A B Nicholls, mot faderns vilja. Denne oroade sig för hur hans enda kvarvarande dotter skulle klara äktenskapet och ville inte ens komma till bröllopet. Några månader senare dog Charlotte, förmodligen av de komplikationer som hennes graviditet orsakat. Kvar i prästgården fanns nu bara pastorn själv, och svärsonen som tog hand om honom.

Jag går ut ur huset, dyster till mods, tyngd till marken. Den bistert grå skogen av gravstenar på kyrkogården intill lägger sten på börda: alla är i samma nyans, oavsett om de ligger eller står upp, alla är skeva och vinda. De kommer som en armé emot en, ett slags motsvarighet till Dunsinanskogen som marscherade mot Macbeth. Nedanför reser sig den stränga kyrkan, också den grå, grovhuggen och oförsonlig.

Längs en gångväg, kantad av stenmurar på båda sidor, går jag upp, upp, tills de vidsträckta hedarna tar vid. De skiftar i lila, ljusgrönt och mörkgrönt. Diset begränsar utsikten,

långt bort skymtar en ensam häst som en hägring i ljungen. Top Withins står det på en vägvisare i trä – Top Withins som var Emilys förebild till gården i Svindlande höjder. Jag anar den känsla av frihet hon kände här.

En bit ner mot byn hittar jag senare ett ställe som heter Haworth Old Hall, där jag beställer en sandwich och half a pint of lager. Sedan lättar den dystra stämningen betydligt. Museer av den typ jag just besökt blir ofta lite underliga. Man vet inte om man ska tycka bra eller illa om dem som företeelser. Jag är ju här för att få se hur de kända systrarna levde, vilken miljö som frambringade denna begåvade och hypersensitiva barnaskara. Och det är intressant. Jag tycker det är rörande att se den lilla bonad med citat från Ordspråksboken som Anne broderade när hon var tio år – små, små svarta korsstygn på oblekt linne,

vers 9–18, 25 rader och signerad "Anne B January 23 1830". Men skylten över en pinnstol i ett hörn som talar om att detta lär ha varit brodern Branwells favoritstol på puben han brukade suppa sig full på, gör att jag skruvar olustigt på mig. Mycket av det som visas i brev- och bokväg är fotograferade kopior – till exempel det brev dåtidens hovpoet, Southey, skickade som svar på Charlottes tillsända dikter med bön om ett utlåtande från geniet. "Ni kan dikta" men "litteratur kan inte uppta en kvinnas liv och bör inte heller göra det" svarar han. Det vittnar om vilken inre styrka Charlotte måste haft, eftersom hon trots detta påbud från den högste envist fortsatte sitt författarskap. Men så satt det också i sedan barnsben, detta behov av att fantisera och skriva.

Text och bild: Annika Darland

Den bistert grå skogen av gravstenar intill prästgården.

Utdrag ur Jane Eyre av Charlotte Brontë.

Översättning Ingegärd von Tell. Natur & Kultur.

De tre första månaderna på Lowood var långa som en hel tidsålder och ingalunda en gyllene sådan. Hela tiden förde jag en trist kamp för att vänja mig vid alla de nya reglerna och ovana uppgifterna. Frukten att komma till korta i det stycket plågade mig mer än de fysiska umbäranden som var förenade med min lott, och dessa var inga bagateller.

Under januari, februari och en del av mars kom vi till följd av den djupa snön och de efter snösmältningen nästan ofarbara vägarna inte utanför trädgårdsmurarna annat än när vi gick i kyrkan. Men en timme om dagen måste vi vistas i det fria innanför skolans hank och stör. Våra kläder räckte inte till för att skydda oss för den stränga kölden. Vi hade inga kängor, utan snön kom in i skorna och smälte där. Våra oskyddade händer blev stela och fulla av kylsår, fötterna likaså. Jag minns mycket väl den vanvettiga pinan varje afton när fötterna började hetta, och vilken tortyr det var om morgnarna att tränga in de uppsvällda, såriga och styva tårna i skorna. Den magra kosten var också beklämmande. Vi var växande ungdomar med frisk aptit och fick så mycket som behövs att hålla en svag sjukling vid liv. Matbristen resulterade i en osed som svårt pinade de yngre eleverna. Så snart de utsvultna stora flickorna fick tillfälle, tog de sig för att med lock och pock lura av de mindre deras ransoner. Många gånger fick jag dela den dyrbara rågrödsskivan som vi fick vid tedags och ge två flickor var sin halva, och sedan jag avstått halva innehållet i min kaffekopp till en tredje, brukade jag svälja återstoden tillsammans med de tysta tårar som hungern avpressade mig.

Söndagarna var dystra vintertid. Vi måste då gå den två miles långa vägen till Brocklebridges kyrka, där vår beskyddare predikade. Vi gav oss i väg frusna och kom fram ännu frusnare. Under högmässan blev vi nästan förlamade av kylan. Då det var alldeles för långt att gå hem till middagen, delades det mellan gudstjänsterna ut bröd och kallt kött i lika njuggt mått som vid måltiderna i skolan.

Efter aftonsången gick vi hem. Vägen var backig och låg öppen för en bitande nordan som kom uppifrån den snöiga bergskedjan och nästan flådde oss i ansiktet.

Jag minns miss Temple när hon gick med lätta, snabba steg invid vår nedslogna kolonn och höll ihop sin fladdrande, rutiga kappa, medan hon med ord och exempel sökte hålla modet uppe på oss och få oss att "marschera som tappra soldater". De andra lärarinnorna, stackrarna, var i allmänhet själva så tagna att de inte orkade muntra upp andra.

Å, vad vi längtade efter den flammande brasans ljus och värme vid återkomsten! Men den fröjden blev i varje fall de mindre flickorna förvägrad. Båda spisarerna i skolsalen omringades genast av äldre flickor i dubbla led, och där utanför kurade de mindre tösarna ihop sig i klungor med de utmärklade armarna instoppade i förklädet.

En liten tröst kom vid tedags i form av dubbel brödranson – en hel i stället för en halv skiva – med en läcker tillsats bestående av ett tunt lager smör. Detta var för oss veckans stora kalas, och vi längtade efter det från den ena söndagen till andra. Jag lyckades i allmänhet få behålla hälften av denna rikliga måltid, men den andra hälften tvangs jag ofelbart att lämna ifrån mig.

Söndagskvällen ägnade vi åt att läsa upp katekesen utantill omväxlande med Matteus femte, sjätte och sjunde kapitel och åt att höra en lång predikan som lästes upp av miss Miller, vars okuvliga gäspningar skvallrade om hur trött hon var. Det inträffade ofta under dessa seanser att flera små flickor likt Eutykus sömndruckna föll ned om inte från tredje våningen så dock från fjärde klassens bänk och lyftes upp halvdöda. Botemedlet bestod i att de knuffades fram i salens mitt och fick stå där tills predikan var färdigläst. Ibland vek sig benen under tösarna, och de sjönk ihop på golvet. De stöttades då upp mot ordningsvakternas stolar.

Boktips:

Senare i romanen Jane Eyre spelar en galen kvinna på vinden en stor roll. Jean Rhys skrev en parafra som heter Den första hustrun och berättar just den galna kvinnans historia, om vad som ledde fram till hennes tragiska öde. Utgiven på nytt av En bok för alla, 1995.

Kvinnan på vinden har fascinerat många, inte minst feministiska forskare som Sandra M Gilbert och Susan Gubar i boken *The Madwoman in the Attic*.

Jubileumsår

Han var journalist, men så långt från schablonbilden av en skjutjärnsreporter som man kan komma. Alltid vänlig och försynt, och mycket omtyckt av alla på tidningen. Vi visste att han var en av hjältarna från motståndsrörelsen. Han hade flera gånger skjutit sig ut förbi fienden och hade dräpt flera tyska soldater. En dag var han extra trevlig, kom runt och pratade med oss alla. Sen gick han hem och sköt sig. Han orkade inte leva med minnena.

Det förvånade mig alltid att dessa som var villiga att offra livet för att Norge skulle bli fritt – de var så vanliga. Det var biologiläraren och expediten, busschauffören och grannens son. De var inte några Rambo-typer. Det är hoppfullt att veta att de alldeles vanliga människorna ställer upp när det gäller.

I maj firade vi att det är 50 år sedan freden bröt lös i Europa. Folken hade gått igenom sex fasansfulla år och beslutsamheten var stor: "Det får aldrig hända igen". Det är tragiskt att medan minneshögtider och parader 50 år senare avlöste varandra runt om i Europa, pågick kriget för fullt i f.d. Jugoslavien och i Tjetjenien. *When will they ever learn...*

I maj var det också 20 år sedan Vietnamkriget upphörde. SKV har aktivt arbetat för att stödja Vietnams kvinnor och barn ända sedan Vietnam kämpade mot fransmännen, och engagemanget blev inte mindre när USA därefter angrep landet. Vi är glada över att vi, tillsammans med alla andra som ställde upp för Vietnams sak, kunde göra något för detta lilla land som sen många hundra år har varit utsatt för överfall från omvärlden. Och vårt solidaritetsarbete fortsätter.

Femtio år sedan världskriget slutade – det är en lång tid i en människas liv, men ett kort ögonblick om man ser det i historiskt perspektiv. Förhoppningarna från 1945 om en framtid i fred besannades aldrig. Ett par hundra krig har utspelats i världen sen dess, och vanvettet fortsätter.

Men ryska mödrar hämtar hem sina pojkar från kriget. En fredsprocess har påbörjats i Irland. Tusentals unga pojkar från f.d. Jugoslavien flyr hellre än att de deltar i kriget mot sina förra landsmän. Varje nynazistiskt illdåd runt om i Europa möts av stora antirasistiska demonstrationer. Kanske är det trots allt hopp för mänskligheten. Vi får sätta vår lit till alla de vanliga människorna.

Aase Bang

TCO vill sälja vapen till krig

I Sarajevo gör den oerhört träffsäkra kanonen från Bofors sin tjänst. D.v.s., dödar med stor precision. På vilken sida? Vem vet? I Peter Torbjörnssons skakande film från krigets Bosnien, nyligen visad på TV, säger de intervjuade unga männen: Jävla Bofors! De befinner sig på mentalsjukhus, skakande och gråtande efter krigets helvete de genomlevt.

Kära Inger Ohlsson, vapen är till för att döda, för att såra, för att göra folk vansinniga. Även de svenska vapnen. Av dessa vill du kunna exportera ännu fler, för jobbens skull. Andras död, vårt bröd. Är det så du tänker?

Kära Inger Ohlsson, du kanske är för ung för att minnas Mike Cooley från Lucas Aerospace i England. Han hade, tillsammans med arbetarna där, uppfunnit och utvecklat otaliga alternativ till militärindustrin därstädes. I slutet av 70-talet var han också i Sverige, bl.a. hos Bofors och i Linköping, för att presentera sina idéer. Han belönades också med det Alternativa Nobelpriset. Är detta alldeles bortglömt i Sverige idag?

Vi jublade alla efter förra valet, över den goda kvinnorepresentationen i riksdagen, i regeringen. Och sedan du också, som TCO-bas. Men vad är det

för glädje med kvinnorna i toppositioner om de bara fortsätter i manssamhällets utstakade fåror? Av er förväntade vi oss just de alternativa idéerna som skulle leda bort från militarism. Och därtill måste vi bl.a. avveckla militärindustrin, inte utveckla den.

Kära Inger Ohlsson, alternativen finns! Ta vara på dem! De är dessutom ofta mycket arbetsintensiva.

Erni Friholt

Små och trötta

– barn i tungt arbete över hela världen

Hundra år efter den industriella revolutionen plågas barn fortfarande under långa arbetsdagar. Barnarbete är ett grovt brott mot FN:s barnkonvention. Många i den rika världen vill hjälpa barnarbetarna genom att inte köpa varorna som de producerar. Kan vi bojkotta bort barnarbetet? ILO och andra organisationer varnar för initiativ som kan göra tillvaron ännu svårare för dessa barn.

Mellan 200 och 400 miljoner barn mellan fyra och fjorton år arbetar i världen idag. Detta är färskta siffror från tre organisationer som arbetar mot barnarbete: FN:s arbetslivsorganisation (ILO), Fria Fackliga Internationalen (FFI) och FN:s barnfond (Unicef). Omkring 80.000 nya barnarbetare tillkommer varje dag. Det är svårt att fastslå det exakta antalet eftersom de allra flesta barn jobbar olagligt.

ILO och FFI är inte bekymrade för barn som arbetar ett par timmar vid sidan av skolan, eller som hjälper sina föräldrar i familjeföretaget efter skoltid. Den svindlande siffran här ovan omfattar barn som får sin barndom och sitt vuxenliv förstört eftersom de aldrig får gå i skolan eller är utslitna innan de fyller 20. Detta barnarbete försöker de internationella organisationerna bekämpa, enligt FN:s konvention om barnens rättigheter.

Man räknar med att hälften av världens barnarbetare finns i Sydost- och Sydasiens. Indien har minst 45 miljoner barnarbetare, varav flera miljoner i direkt farligt arbete.

I Latinamerika arbetar barnen främst i städerna. Troligtvis arbetar 10 miljoner barn i Brasilien.

I Afrika är barnarbetet mer utbrett än man tidigare trodde och det växer snabbt. De flesta barn jobbar här i jordbruket.

I Europa, även i Norden, ökar barnarbetet. LO hittar varje sommar barn som utnyttjas av arbetsgivare, som tex jobbar 10-15 timmar om dagen för väldigt låg lön.

Medelhavsländerna använder flest barnarbetare. I England visar en undersökning att mer än 1,5 miljoner barn jobbar olagligt.

I Bulgarien, Polen och Ungern fanns inte barnarbete förrän under 80-talet. Nu lämnar många barn skolan och barnarbetet ökar. I Ryssland har omvälvningarna lett till att många fler barn och ungdomar arbetar. Hälften är under 15 år.

Olyckor och sjukdomar som orsakas av barnarbete är dolda för statistiken i Europa.

Dåligt betalt

I genomsnitt tjänar ett barn hälften så mycket som en vuxen för samma arbete. Dessutom är det många, många tusen som inte får någon lön alls. De kan vara kidnappade, sålda av föräldrarna eller fångade i en skuldfälla tillsammans med resten av familjen. De är slavar.

Mer skola – mindre arbete

Vissa fattiga länder har insett att det lönar sig att investera i utbildning. I Sri Lanka var barnarbetet ett stort problem innan man införde obligatorisk skolgång och gav barnen en gratis måltid varje dag och skoluniform. Den fattiga delstaten Kerala i Indien har satsat på skolgång för alla, och praktiskt taget blivit av med barnarbetet. I januari i år tog Malawi bort skolpengar och kravet på skoluni-

form, och anställde samtidigt 33 000 nya lärare. Redan efter några månader ser man en minskning av barnarbetet.

Dör före 12 års ålder

Rapporter från mattindustrin i Pakistan visar att hälften av slavarbetarna dör innan de blir 12 år. I Madre de Dios i Peru är 20 procent av alla guldgrävare mellan 11 och 18 år. 1991 hittade lokala inspektörer 71 hemliga kyrkogårdar med dussintals barnlik.

Den allra värsta misshandel av barn äger kanske rum på bordellerna i Thailand och Filippinerna. Det är inte bara svälten som driver unga flickor och pojkar hit. På landsbygden i Thailand opererar barnfångare som stjälar barn och säljer dem till sexindustrin i de stora städerna och på turistorterna. Och många föräldrar säljer sina barn.

Räder och rapporter från bla Thailand, Indien, Pakistan och Mellanöstern har avslöjat arbetsgivare som verkar hämtade ur en ond saga. Barnen plågas genom långa arbetsdagar, högt tempo och monotona arbetsuppgifter. Dessutom agas de och straffas av arbetsgivarna.

Tjänsteflickor i privata hem utsätts ofta för sexuella övergrepp och våld.

Mattvävarna i Pakistan blir krympingar. Skelettet deformeras när barnen sitter sammankrampna i flera timmar utan paus. De får lungsjukdomar på grund av luften de andas och njurproblem eftersom de inte vågar gå på toa av rädsla för straff.

Om inte arbetsgivaren personligen är ett monster, är själva arbetet i gruvor, glasindustri, tegelstensproduktion, tändsticks- och fyrverkerifabriker direkt farligt och skadligt.

Stolta och glada

Alla arbetsgivare som anställer barn är naturligtvis inte elaka. I fattiga län-

der ses de ofta som välgörare eftersom de ger barnen arbete. Barnen på sin sida är ofta stolta över det arbete de utför och glada över att ha en inkomst.

Okunniga föräldrar ser inte alltid vitsen i att barnen går i skola, och staterna verkar inte inse att de förstör den framtida arbetskraften. Ingen ekonomi tjänar på att en generation växer upp som fysiska, känslomässiga och intellektuella krymplingar.

Ska vi bojkotta?

Det är positivt att konsumenterna önskar göra något för de miljoner barn som arbetar. Men en bojkott är inte oproblematisk. Bojkottkampanjer kan verka som påtryckning på myndigheterna i ett land, så som har skett i Indien. Statsministern har nu förklarat att två miljoner barn ska bort från farligt arbete.

Men en bojkott stödjer bara barn i exportindustrin. De allra flesta barn arbetar i jordbruket eller för den lokala marknaden. De som förlorar jobbet vid en bojkottaktion går till mycket sämre arbete utanför den formella sektorn.

Många frivilligorganisationer i tredje världen menar att påtryckningar från den egna befolkningen är mer hållbara än påtryckningar utifrån. ILO varnar för bojkottaktioner utan säkerhetsnät, pengar och metoder att hjälpa barnen när fabriken stänger. Bara när det gäller det allra värsta arbetet, prostitution och slavarbete, är det försvarligt att ta bort barnen omedelbart.

Otaliga frivilligorganisationer i tredje världen hjälper barnarbetarna. De hittar de små arbetarna, erbjuder dem skolgång, utbildning och ett mål mat om dagen. De försöker övertala föräldrarna att låta barnen jobba ett par timmar mindre varje dag, förklarar att skolgång är viktigt osv.

Andra gräsrotsorganisationer säger:

–Låt barnen jobba, de har inget val. Men förbättra arbetsplatsen, minska arbetstiden, ge dem lättare arbete och ge dem skolgång vid sidan om.

Dessa organisationer jobbar mest av allt med att sätta barnen i stånd till att föra sin egen talan, att bli starka och klara sig på egen hand. De hjäl-

per barnen att organisera sig och bilda fackföreningar. I sista instans hjälper de barnen att bilda egna kooperativ.

Hilde Haakonsen

Artikeln är även publicerad i Kvinner i tiden.

Översättning: Aase Bang.

Bild: Hossein Mahini

Nordens män

Var var jämställdhetsministern när regeringen snickrade ihop budgeten, undrade Gudrun Schyman i sitt första maj-tal. Det undrade jag också under de två hela dagar som jag deltog i Nordiska Ministerrådets unika manskonferens.

Mona Sahlin sa många kloka ord under konferensen t ex vikten av att både män och kvinnor deltagar i jämställdhetsarbetet och att vi måste ta bort mannen som norm för hela mänskligheten och hon nämnde löneskillnader och maktstruktur – så hon måste väl ha varit försvunnen när regeringen snickrade eller...

Men konferenskvällens underhållare, Ronny Eriksson, sa också många tankvärda saker:

"Denna regering är inte klok, arbetslösheten bland kvinnor ökar med 100.000 för man drar in på den ofrentliga sektorn. Och de som jobbar får inte löner de kan leva på. Höj lönerna för kvinnor, sedan får vi se vad det får för effekter på jämställdheten!"

Just att höja löner inom barnomsorgen var ett krav som restes bland deltagarna på konferensen. Inte på grund av att kvinnor skulle kunna leva bättre på sina löner utan på grund av att det behövs fler män inom barnomsorgen. Detta är oomtvisteligt mycket väsentligt för barn då de behöver både manliga och kvinnliga förebilder inom alla områden. Papprollen och barnuppfostran var ämnen som kom att dominera denna sökande men intressanta tillställning. Att barn i uppfostran får lära sig att känna medkänsla, kontrollera aggression och utveckla en positiv självbild har

stor betydelse för hur de formas som människor, sa psykologen Magne Raundalen.

Fredsforskaren Jan Öberg talade under rubriken aggression, krig och manligheter. Han lät oss blunda och föreställa oss kriget i forna Jugoslavien där alla militärer var kvinnor, där de som våldtog var kvinnor, där de som utvecklat och sålt vapnen var kvinnor, där alla fredsmäklare var kvinnor, där alla journalister var kvinnor. Onekligen omöjligt att se.

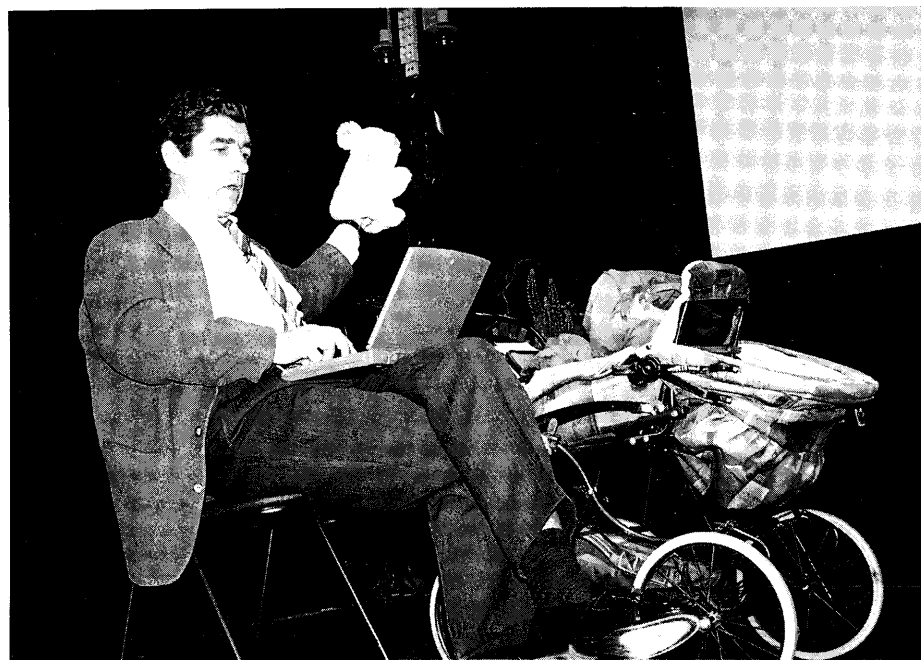
– I detta sammanhang är det en avgrunds djup skillnad mellan män och kvinnor. Det är kvinnorna som åtminstone försöker hålla ihop samhällena och det är kvinnorna som är offren, sa Jan Öberg som i tre år hållit på med konfliktlösning i forna Jugoslavien.

Han talade också om det strukturerade våldet. Varje år dör 20 miljoner människor på grund av brist på vatten, medicin och mat. Han talade om den globala marknadskapitalismen som orsaken.

Det var just mer analyser där man även satte in mansrollen i ett politiskt perspektiv, typ Jan Öbergs, som jag saknade på Nordens Män. Men kanske kan en officiell konferens för hela Norden inte bli mer svung än detta. Det var bland de parallella seminarier som pågick några timmar man kunde lyssna på Jan Öberg men han borde haft en plats på den stora scenen istället för andra lite tafatta programpunkter. Jan Öberg själv satte sitt hopp till bl a Gandis läror och non governmental organisations och människors egna önskan att leva vidare, och kvinnorna såsom jag tolkade det. Även Bengt Westerberg tillhörde mina konferensfavoriter.

– En statlig utredning, maktutredning, gjorde mig till feminist, sa han. Och det tyckte jag var himla skönt att höra, för inte ens Mona hade sagt att hon var feminist.

Gunnel Atlestam

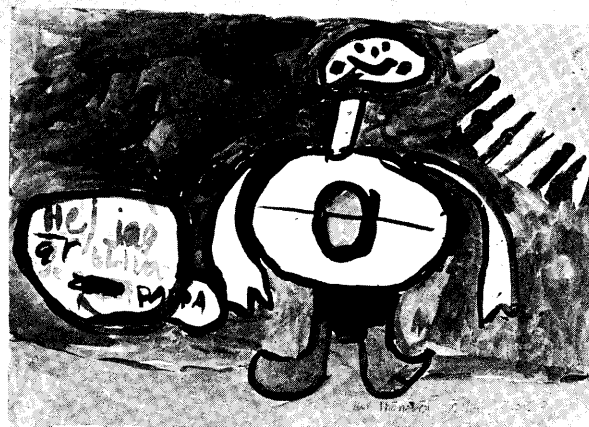
Pocketteatern visar en interiör från en barnavårdscentral. Där finns alla olika typer av människor. Här den stressade tjänstemannen med datorn i knät.

(Men han kan inte koncentrera sig på arbetet då två kvinnor i väntrummet i detalj jämför sina förlossningar, så han får stänga av datorn och istället jämföra barnvagnsmodell med andra pappor.)

Nordiska rådet har ställt till med en unik konferens – Nordens män. Tanken bakom är att män är bättre än mans-samhället och därför går det att uppnå jämlikhet bara alla strävar mot samma mål.

Upprinnelsen till konferensen kommer från kvinnor från Nordiska rådets Fredsnätverk som försökt få till stånd en FN-konferens om mannen och mansrollen. Man ville belysa sambandet mellan manlig identitet och krig, vapenutveckling, överbefolkning, våld mot barn och kvinnor, resursslöseri m.m. Och Eva Moberg skrev i en debattartikel i flera nordiska dagstidningar den 8 mars förra året, att det fanns ett behov av en glo-

En utställning med barn-teckningar på konferensen Nordens Män. Man slås av att barnen tydligt ser en skillnad mellan en man och en pappa. En man är ofta stark och tuff medan en pappa är snäll. Här en bild på en blivande pappa och en som serverar mat.

bal översyn av "mansrollen". Hon konstaterade att vi går mot civilisationens undergång om vi inte gör något åt den internationellt förhärskande maskuliniteten. Dåvarande jämställdhetsministern Bengt Westerberg tog initiativ till att börja så smått med en nordisk konferens.

På konferensen, som ägde rum den 27 och 28 april i Stockholm, passade de nordiska jämställdhetsministrarna på att ha ett möte. De beslutade att konferensen Nordens män inte får bli en isolerad företeelse, därför kom man överens om att främja ett fortsatt aktivt arbete i frågor som rör män och jämställdhet i ett nordiskt och i ett vidare globalt perspektiv. De nordiska länderna kommer att driva att frågan om männens roll i jämställdhetsarbetet kommer upp på dagordningen för FN:s kvinnokommission,

kommissionen som bl.a. förbereder FN:s kvinnokonferens i Beijing. De beslutade också att stödja och delta i ett expertgruppsmöte som planeras av FN och som ska fokusera kring frågor om männens roll när det gäller omsorg om barn och äldre och att de nordiska länderna ska ta initiativ till en studie om olika aspekter av männens roll i jämställdhetsarbetet och i samhället i stort i ett nordiskt och globalt perspektiv.

På presskonferensen där dessa beslut presenterades klargjorde man att det kommer inte att bli lätt att få gehör för sina tankegångar i många länder. Men optimism framskyntade också, man såg t ex pappamånaden som en gångbar exportvara till delar av Europa.

Gunnel Atlestam
Bilder: Sven Hagman

Bengt Westerberg, initiativtagare till Nordiska rådets konferens Nordens män säger att det är lätt att raljera över mannen. Men det ska vi undvika för vi måste få en seriös debatt om mannens roll i jämställdhetsarbetet.

Konsumenter har makt att ställa krav

Vad gör det att kronan sjunker när vi har rent vatten?

– Den största bristvaran i världen är rent vatten. Man tror allmänt att de stora krigen i framtiden kommer att handla om tillgången på rent vatten, så det är viktigt att värna om och behålla det rena vattnet i Sverige, säger Åsa Jauper-Jaan, konsumentrådgivare vid Konsument Göteborg.

Vad kan man då göra för att behålla vattnet rent?

– Ställ t.ex. krav på din handlare att han har KRAV-märkta livsmedel, och köp dem, säger Åsa.

Det är just besprutningen av åkrarna som är en av de stora bovarna när det gäller föroreningarna av vattnet. KRAV-märkta livsmedel är ofta lite dyrare än andra.

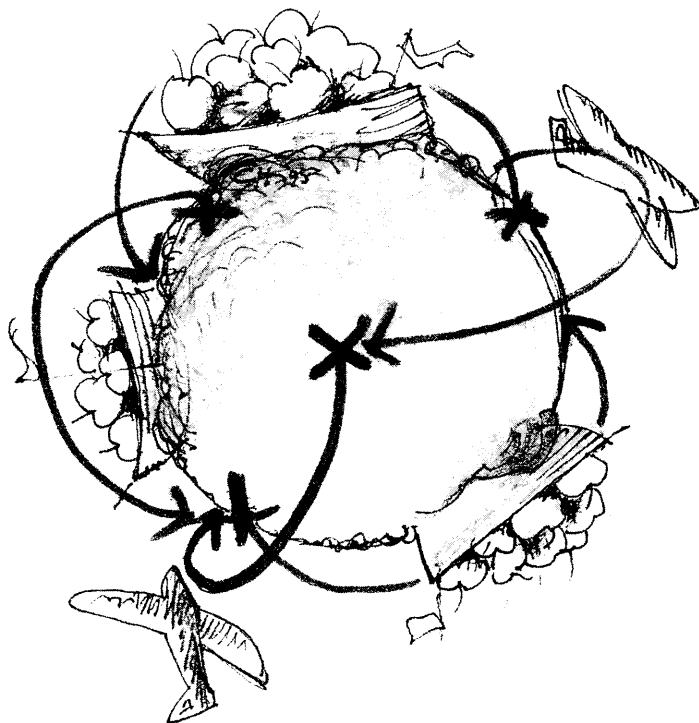
– Men man får väl offra en chokladkaka istället, inflikar en av lyssnerskorna när Åsa pratar på ett möte för Svenska Kvinnors Vänsterförbund om konsumenter och miljö.

Handlarna är inte alltid så positiva till KRAV-märkta grönsaker eftersom de inte kan ansa grönsakerna, ta bort en morot från en tillsluten påse till exempel om den börjar bli dålig. Men som konsumenter har vi makt och kan ställa krav.

Använd oljan rätt

– Oljan, som är en ändlig resurs, borde inte användas i onödan t.ex. till engångsmuggar, utan sparas till viktiga användningsområden som engångsmaterial inom sjukvården, säger Åsa.

Ett sätt att spara olja och minska de miljöfarliga utsläppen är att köpa när odlade produkter, svensk frukt till exempel. Det är ju egentligen vansinnigt att skicka varor kors och tvärs över jordklotet när det finns bra alternativ hemma.

– I och med medlemskapet i EU behöver inte brödet märkas med bakdag, säger Åsa.

På frivillig väg kan bagerierna naturligtvis fortsätta med det. Ur servicesynpunkt och för att minimera frakterna önskar man att kvartersbagerierna går en blomstrande tid till mötes.

Sköljmedel smutsar tvätten

Tvättmedelspaket har krympt väldigt mycket på sista tiden. En av alla de 16 saker som paketen förut innehöll var fyllnadsmedel och nu är de som tur är borta. En av de tensidföreningar som brukade finnas i tvättmedel tror man påverkar kroppen så att mer östrogen bildas, kanske är det en av orsakerna till att människans spermier har försämrats.

– Och vi som trodde det var vår aktiva kvinnokamp som fått männen att bli mer "feminina", och så är det tvättmedlet, suckar Zaida som är med och lyssnar.

– Använd absolut inte sköljmedel, det smutsar ju ner den rena tvätten med kemikalier, säger Åsa som rekommenderar T-sprit till fönsterputs, bleksalt istället för klorin och citronsyra till fläckar och glasflaskor till dricka.

Mindre, bättre soppor behövs

Varje år gör var och en av oss i genomsnitt sig skyldig till att producera 300kg avfall. Detta går att göra något åt. Ställ krav på minskat antal förpackningar och återanvändning av förpackningar. Sortera soporna så de kan åter-

användas.

– Batterier är något som folk är väldigt dåliga på att lämna till återanvändning, bara 4% och målet var 90 i kretsloppspropositionen.

– En väl fungerande marknadsekonomi förutsätter välinformerade konsumenter, säger Åsa.

Och visst är det så, ju mer utpräglad marknadsekonomi, desto större arbetsbörda på var och en av oss, men som tur är finns det i alla fall konsumentkontor i ett flertal kommuner. Dit kan man vända sig för att få information. Under den borgerliga regeringen försvann flera men nu är de på väg tillbaka igen. På apoteket kan man gratis få en nyckel till E-numren för livsmedelstillsatserna. Och till mina favorittidningar hör Råd & Rön som ges ut av Konsumentverket, där kan man få vägledning och många tips.

Gunnel Atlestam

Illustrationer: Cecilia Häggström

Klippt från Pressmeddelande från den svenska delegationen i EU:s regionala kommitté:

Ordförande i den svenska delegationen, Roger Kaliff, sa på SydSams konferens den 27 mars apropå de sydeuropeiska regioner som har haft och har problem med torkan och vädjat om stöd.

"För oss i svenska hem är det naturligt att ha tillgång till högkvalitativt dricksvatten i kranarna. Så är det inte i södra Europa. Dessutom är det brist på vatten för jordbruksproduktion. Vi i Sverige skulle kunna förse, i första hand Danmark, med förstklassigt dricksvatten. Vi skulle kunna leverera samma vara för export med supertankers. Ett antal frågor behöver utredas:

Kan vi genom Öresundsbronns tillkomst lösa transportfrågan genom att koppla en pipeline med vatten?

Är det realistiskt att från Sydsverige kunna lasta supertankers med färskvatten för transport till Sydeuropa?

Kan vi i Sverige, med våra kunskaper och erfarenheter på färskvattenområdet, vara behjälpliga i torkdrabbade områden i Europa?"

"Vi kvinnor har otroligt mycket konsumentmakt.

Kvinnor står för 80% av inköpen till hemmen. Vi kan bojkotta."

Maria-Pia Boëthius

"Oavsett vilka intentioner man har på detta möte, blir det ingen social utveckling så länge jordens rika blir allt rikare och de fattigare allt fattigare."

Fidel Castro

"Social utveckling är inte heller möjlig så länge i-länderna betalar allt mindre för de råvaror man köper i u-länderna och sedan tar mer och mer betalt för de förädlade varor man sedan säljer på världsmarknaden."

Fidel Castro

Bergsjön – ekologisk förort

Bergsjön är en naturskön stadsdel i nordöstra Göteborg. Där bor 13.000 invånare i en blandad bebyggelse från 60-talet, men redan på bronsåldern var Bergsjön bebott. Hälften av dagens invånare kommer ursprungligen från något annat land. I Bergsjöskolan, områdets enda skola med högstadium, undervisas eleverna i mellan 30-40 olika hemspråk.

Stadsdelen har en egen kvarterspolis och en egen badsjö, Bergsjön. Där finns gott om orörd natur. I Bergsjön bor mer män än kvinnor, vilket är ovanligt. I Bergsjön är många arbetslösa.

Stadsdelsnämnden i Bergsjön, som ansvarar för skola, barn-, individ- och familje-, handikapp- och äldreomsorg, fritid, kultur och bibliotek, har beslutat att försöka göra Bergsjön till en ekologisk stadsdel. Ett initiativ för att förbättra vår miljö och att komma åt förortens problem med segregation, arbetslöshet och dåliga hälsotal. Man vill få Bergsjön att blomma. (Men även här görs stora nedskärningar)

I Bergsjöskolan, som har elever från årskurs 1-9, har man gjort en hel del miljöförbättringar tillsammans med en arbetslös arkitekt, aktiva lärare, föräldrar och elever. Där finns en skolträdgård med växthus, potatissland och 60-talets berberisbuskar håller på att bytas ut mot fruktträd, bärbuskar och blommor. Namnskyltar till växterna har tillverkats i metallslöjden. Från och med i höst kommer eleverna att kunna välja trädgårdsodling som tillval. Men den motordrivna och datorstyrda kompostanläggningen, dit allt avfallet från matsalen skulle gå har man inte fått att funge-

ra riktigt ordentligt ännu – den luktar för illa.

Det är eleverna själva som sköter trädgården tillsammans med skolans biologilärare.

– Alla vill vara med för då slipper man lektionerna, säger en av de fyra

elever i årskurs 7 som jag träffade på skolan. Hon ler pillemariskt samtidigt som hon säger det.

Exporterar miljöopor

Helene, Christian, Lennart och Zohreh har alla fått gå på en heldags mil-

Lennart, Helene, Christian och Zohreh.

jökurs som fältbiologerna anordnade. Skolan fick betala 300 kronor för varje deltagare.

– Kursen skulle inte vara så dyr, så att fler fick gå, då går det lättare att få ut budskapet, säger Helene. Och de är överens om att den dyra boken, *Världens överlevnad för nybörjare*, som ingick i kursavgiften var onödig för den har så otäcka bilder så man vill inte läsa den ändå.

Själva har de berättat för sin klass om vad de lärt sig på kursen, med måttligt gensvar, och de kommer att skriva om den i svenskan.

– 20% av jordens befolkning använder 80% av naturresurserna, upplyser Lennart.

– Rika länder ger fattiga länder pengar för att de ska ta emot deras miljöfarliga sopor. Och så ligger de där och förstör naturen, för i de länderna har man inte möjligheter att ta hand om dem, säger Christian upprört.

Lennart fortsätter med att berätta om hur vansinnigt det är att vi i väst

exporterar vår livsstil t ex att dricka coca cola och röka.

På kursen fick de göra en lista med tio orsaker till varför människan är miljövidrig. Elakhet, okunskap, ovana, har inte tillgång till miljöstationer, var några av svaren.

Bättre kattmat

Men vad kan man då göra för att förbättra vår miljö?

– Sortera soporna, åka mer kollektivt, cykla, äta miljövänlig mat till exempel, säger Zohreh.

Helene berättar med inlevelse hur hon en gång tvingades äta upp en "engångstallrik" tillverkad av potatis. För det första gick den sönder när hon skulle skära maten på den och för det andra var den inte god. Den vegetariska maten på kursen var de heller inte så förtjusta i, men att man ska äta obesprutad mat tycker de alla.

– Men den är dyrare att köpa, berättar Lennart som på kursen gjorde ett studiebesök på kooperativa han-

deln FRAM som bara säljer miljövänliga produkter.

Helene och Zohreh gick runt i "vanliga" affärer och frågade om folk brukade handla miljövänligt och om de saknade några miljövänliga produkter. De saknade bl.a. kattmat.

Christian hade haft fullt upp med att ringa till Volvo och fråga hur stor del av en Volvobil som går att återanvända och till Ericsson för att fråga hur miljövänliga mobiltelefonerna är egentligen. Han hade blivit kopplad från person till person, men inte lyckats få något svar på något av ställena.

På en dag hade Helene, Christian, Lennart och Zohreh, som inte gillar kemi men att rensa rabatter, lärt sig jättemycket om miljövard som de kan ha användning av varje dag och dela med sig av.

Gunnel Attestam

Bilder: Marie Hedberg

Ämnet som nästan försvann

"Vad gör ni här svartskallar? Får jag vara med en stund?" Det är en rå men hjärtlig ton när andra elever tittar in i klassrummet där förberedelseklassen har sin lektion. Mobbing och rasism tillhör inte vardagen.

I Bergsjöskolan har en majoritet av eleverna annat hemspråk än svenska. De som inte alls kan svenska när de kommer till skolan får gå i förberedelseklasser.

–Här är det inget konstigt att gå i förberedelseklass, eftersom så många har gjort det, säger Gunnel Arvidsson som är lärare i svenska som andra språk och ansvarig för invandrarundervisningen på Bergsjöskolan.

När eleverna efter 1-2 år kan följa undervisningen på svenska slussas de ut i "vanliga" klasser. Eftersom eleverna fortfarande inte kan klara sig lika bra på svenska, som de skulle gjort med sitt eget modersmål, undervisas de i svenska som andra språk och får betyg i detta när de sedan söker vidare till gymnasiet. Men nya läroplanen som träder i kraft i höst höll på att ställa till en smärre katastrof för dessa elever.

–Plötsligt var svenska som andra språk borttaget som eget ämne, det skulle inte finnas någon kursplan, säger Gunnel.

Ansvariga politiker och tjänstemän har dock insett att detta kan få förödande konsekvenser på flera sätt och man håller nu på att i all hast bearbeta en kursplan för svenska som an-

dra språk. Beslut måste tas i riksdagen innan sommaren.

–Trots att den nya läroplanen inte trätt i kraft ännu var det många kommuner som redan innevarande läsår såg sin chans och drog in resurser till svenska som andra språk, även lärarutbildningarna förändrades, säger Gunnel.

Tidigare skolgång betydelsefull

I Bergsjöskolan finns det drygt 80 elever som går i förberedelseklass. Av dessa finns 55 i årskurserna 6-9, varav 12 i en klass för elever som aldrig eller nästan aldrig tidigare har gått i skolan.

–Vi har fyra elever från Somalia som är analfabeter, sedan finns det flera kurder som inte har kunnat gå i skola

på flera år då de varit på flykt. De är jätteduktiga men har tidigare aldrig fått en chans, säger Gunnel.

Brister i elevernas skolgång kan även bero på koncentrationssvårigheter på grund av väntan på uppehållstillstånd och inte minst alla tankar på hemlandet och anhöriga som är kvar och på ständiga flyttningar – först mellan förläggningar och sedan mellan olika kommuner.

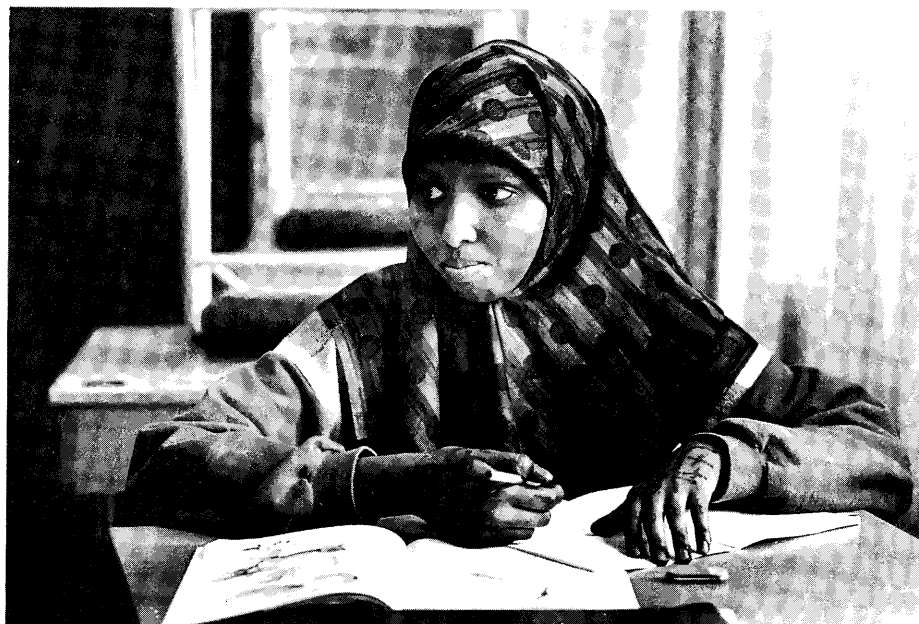
–Det är påfallande hur många som har fått flytta runt från förläggning till förläggning när de kommit till Sverige, säger Gunnel, som tycker det har uppmärksammats för lite i debatten hur viktigt det är för "anpassningen" till den svenska skolan om man har gått i skola tidigare eller inte och om skolgången varit kontinuerlig eller utsatt för ständiga uppbrott.

–I grundskolan strävar vi efter att de här barnen som är tonåringar när de börjar skolan för första gången ska kunna läsa och skriva och ha kunskaper i matematik och samhällskunskap när de lämnar årskurs 9. Sedan får de komma till gymnasiet där de får åtminstone en kompetens motsvarande årskurs sex. När de är 18 år är det komvux som gäller, fortsätter hon.

–Erfarenheter från tidigare år visar att dessa elever brukar klara sig bra, men nu med ökad arbetslöshet blir det naturligtvis svårare.

Individuella planer behövs

När en icke svensktalande elev kommer till skolan gör Gunnel tillsammans med eleven, föräldrarna, med hjälp av tolk, en bedömning av elevens kunskapsnivå. Man lägger upp en individuell undervisningsplan och man försöker också ta reda på sådant som kan ha betydelse för elevens sociala liv. Och efter en månad ungefär har man ett uppföljningssamtal. För att underlätta för de nya elevernas arbete i den svenska skolan får de också en introduktion på sitt moders-

mål till det svenska skolväsendet och samhället. Hemspråkslärarna försöker också vara med i förberedelseklasserna för att hjälpa till, men den mesta undervisningen sker med kroppsspråket.

–Nybörjarinläringen är den mest etablerade. Det är svårare att motivera och undervisa barnen när de själva tycker att de kan språket, men de behöver mer kunskaper för att kunna förstå läroböckerna och tidningarna som har ett mer abstrakt språk än det som talas.

Men på Bergsjöskolan jobbar man också med andra uttrycksmedel än det talade och skrivna språket. Man har ansökt om och fått pengar till Project Art. Där man använder konsten som uttrycksmedel.

–Det har varit väldigt lyckat. Speciellt roligt har det varit att se analfabeterna arbeta, säger Gunnel.

Föräldramöte – en upplevelse

För att även föräldrarna ska få kunskap om den svenska skolan, kulturen och samhället har man regelbund-

na föräldramöten med förberedelseklassernas föräldrar. I höstas hade man fem stycken.

–Det är en helt otrolig miljö och stämning, säger Gunnel som med inlevelse berättar hur några iranier sitter i soffan med sin tolk, somalierna i ett hörn med sin, bosnierna i ett annat osv.

–Vi är väldigt nogga med att alla språkgrupper träffas. Föräldrarna är mycket intresserade. Härom veckan var det kvarterspolicen som var här, tidigare har vi haft en psykolog som berättat om vad som händer när barnen möter en ny kultur.

–De här barnen får offra mycket av sin skolgång för att hjälpa föräldrarna med att översätta. Barnen lär sig språket fortare än föräldrarna och föräldrarna blir beroende av barnen, säger Gunnel som annars tycker att undervisningen fungerar bra på skolan och är uppenbart engagerad i elevernas framsteg.

*Gunnel Atlestam
Bilder: Marie Hedberg*

LETS

– systemet där kvinnors arbete värderas lika mycket som annat arbete

–Systemet har fantastiska sociala fördelar särskilt i ett område som Bergsjön där vi har massor av slumrande kompetens som inte kommer till rätta i den normala ekonomin, säger Karin Pleijel om LETS.

Karin Pleijel representerar miljöpartiet i stadsdelsnämnden i Bergsjön, en miljonprogrammets förort till Göteborg. Tillsammans med representanter för socialdemokraterna och vänsterpartiet försöker hon få igång ett system där man byter tjänster med varandra utan att pengar är inblandade.

Det så kallade LETS (Local Economic Trading Systems) kommer ursprungligen från Storbritannien och Canada. Under depressionen på 30-talet var det mycket omfattande i Storbritannien, miljoner människor var inblandade. Men idéerna kommer egentligen från den brittiska "samhällsreformatorn" Robert Owen som redan i början av 1800-talet arbetade för höjd livskvalitet och Kooperationens utveckling.

På senare tid tog idéerna fart igen på 70-talet och då först i Canada. I Storbritannien har systemet idag 20.000 medlemmar uppdelat på 350 lokala grupper. Det går till så att man anmäler till organisationen vad man kan göra och vad man vill ha hjälp med. När man utfört något arbete får man bonuspoäng som man sedan kan använda när man "köper" tjänster av någon annan. Man kan också ha en viss skuld till systemet, men ingen ränta existerar. I Storbritannien är detta utbyte av tjänster skattefritt och påverkar inte de sociala försäkringarna.

Kvinnors arbete får ett värde

Där utförs två tredjedelar av transaktionerna av kvinnor. Kvinnor är mer motiverade att få LETS att fungera eftersom i det här systemet värderas

kvinnors traditionella oavlönade arbeten lika mycket som något annat arbete, står det att läsa i tidskriften *Every women*.

Enligt Liz Shepard, som är ordförande, har många kvinnors självkänsla stärkts oerhört mycket när de gått med i LETS, plötsligt har deras arbete fått ett värde. Någon kvinna förser tex några familjer med färskt bröd mot att andra ser efter hennes djur när hon är på semester. En handikappad kvinna lånar ut skivor från sin enorma samling istället får hon hjälp med städning. Men det finns också en "maskulin" fil i det brittiska systemet huvudsakligen inom högteknologi, i större skala där privata bolag och kommunala förvaltningar är inblandade. Även större "mjuka" projekt förekommer, som en skola och ett daghem som delvis är uppbyggda på detta system och där LETS lärs ut i undervisningen.

Måste växa med rötterna först

Politikerna i Bergsjön räknar med att om Bergsjöns vuxna befolkning på 10.000 personer skulle utföra tjänster motsvarande 1.000 kr var, så skulle det motsvara tio miljoner kronor i arbete.

–Men det är väldigt viktigt att det är folket själva som driver detta, det

ska vi politiker inte styra. Vi kan bidra med att ordna informationsmöte och debatt, säger Karin.

–I Bergsjön finns väldigt många aktiva föreningar som jag hoppas intresserar sig för detta, för systemet måste växa upp "underifrån", säger Karin.

I en insändare i Göteborgs-Posten skriver politikerna i Bergsjön bl.a.: "När anonymiteten bryts och fler lär känna varandra ger det stora positiva effekter på det sociala planet. Bergsjön kommer att bli en mer levande stadsdel där passivitet förhindras och yrkeskompetens kan upprätthållas i tider av hög arbetslöshet och omfattande socialbidragsberoende."

Gunnel Atlestam

Avslappningsträning som metod för att lära barn att sänka sin psykiska och fysiska spänningsnivå?

Ja det är något som lågstadieläraren Catarina Calleberg använder sig av i undervisningen. Mental träning har blivit ett omtyckt inslag i undervisningen som många elever använder sig av när de ska somna på kvällen. Barn som tränat avslappning känner sig lugnare, gladare, mer koncentrerade och inte lika "arga" informerar Catarina, som själv började med mental träning när hon skulle sluta röka.

Vart är vi på väg?

Sverige är på väg ur krisen tack vare EU. De svenska skolbarnen kan åter få mjölk till maten tack vare EU:s mjölkbidrag. På andra sidan jordklotet i Indiska Oceanen har den lilla överbefolkade östaten Mauritius just tagit sig över fattigdomstrecket i U-landsvärlden så nu får man inte längre FN:s mjölkbidrag till skolbarnen.

Kvinnofolkhögskolan - Göteborg

Vykort från Kvinnofolkhögskolan.
Fotograf: Kerri Corley.

Cyniskt att ta bort barntillägget för vuxenstuderande

–Att ta bort barntillägget för vuxenstuderande är så cyniskt, det drabbar hänsynslöst en redan hårt utsatt grupp, lågutbildade kvinnor, som med stor sannolikhet kommer att bli beroende av bidrag på annat sätt, säger Lilian Hultin, lärare vid Kvinnofolkhögskolan i Göteborg.

Bland besparingarna som finns med i regeringens budgetförslag döljer sig en relativt blygsam summa på 280 miljoner kronor för slopande av barntillägg för vuxenstuderande. Idag kan en vuxenstuderande få 992 kronor per barn och månad.

–De elever vi har på skolan är till stor del yngre medelålders kvinnor med två eller tre barn. Kvinnor som fick barn väldigt tidigt och som inte har någon längre skolutbildning, säger Lilian.

De som studerar vid Kvinnofolkhögskolan lever oftast på SVUXA-bidrag, d.v.s. särskilt studiestöd för vuxna arbetslösa, som man kan få om man är lågutbildad. SVUXA-bidraget är 65% av A-kassan. Till detta har man hittills kunnat få barntillägg.

–På så sätt har många kvinnor kunnat studera utan att barnens ekonomi har raserats. Barntillägget är ett absolut villkor för många för att alls kunna studera och med det höja sin livskvalitet och kompetens, säger Lilian.

–Och med minskningen av det vanliga barnbidraget blir det ännu värre för denna hårt utsatta grupp, tillägger hon.

Folkhögskoleelever drabbas hårt

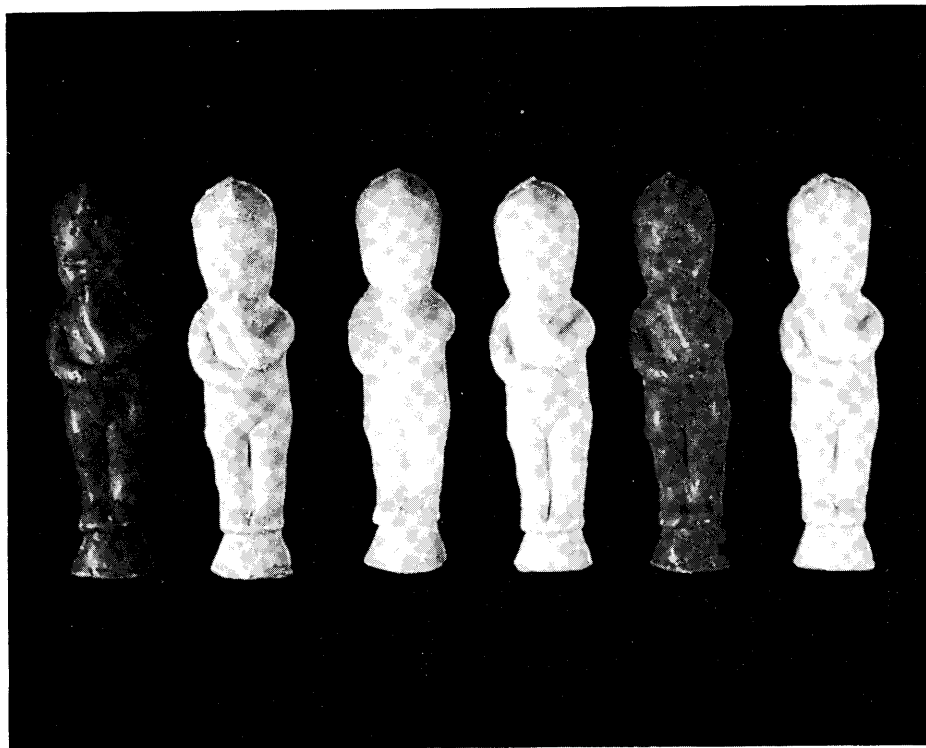
Folkhögskoleelever kommer att drabbas hårt av indragningen. En stor majoritet är kvinnor.

–Männen får ju oftare utbildning på sin arbetsplats, säger Lilian.

Redan i februari i år slog rektorer från folkhögskolor, styrelseledamöter, ombudsmän och förtroendevalda inom folkbildningen larm. I ett gemensamt brev till socialförsäkringsutskottet skriver de om den bristfälliga studiefinansieringen för elever på folkhögskolor och i synnerhet om hur indragningen av barntillägget kommer att drabba den stora grupp lågavlönade kvinnor som studerar på folkhögskola. De vädjar till utskottet att allvarligt beakta den svåra studieekonomiska situationen för folkhögskolornas tidigare korttidsutbildade och lågavlönade elever, och se till att denna inte förvärras och ta hänsyn till regeringens klart uttalade jämställdhetsmål.

Men det har inte hjälpt, en majoritet i socialförsäkringsutskottet, socialdemokrater och moderater, är för slopande av barntillägget. Men alla beslut går att ändra om det finns en riktigt stark opinion...

Gunnel Attestam

Nini Ericson, *The Blue Baby I-VII, wax*, 1995.

Kvinnokonstmuseum i Skellefteå

Det tredje kvinnokonstmuseet i världen, M.A.N. Museum Anna Nordlander, invigdes den 26 mars i Skellefteå av kulturminister Margot Wallström. Anna Nordlander, som gett namn åt museet kom in på Kungliga Akademiens fruntimmersavdelning 1866. Flera av hennes verk finns nu att beskåda här.

Margot Wallström höll ett kort och kärnfullt tal bland annat kring vem som bestämmer vad som är kvalitet i konsten. Vi bör lära oss att respektera skapandet, kanske blir den vars uttryck vi rynkar på näsan åt en respekterad konstnär om hundra år. Många berörs över tavlorna som hänger här, till exempel *God giving birth* av Monica Sjöo, som nu fått ett hem efter att ha orsakat förargelse och nästan fängelsevistelse för konstnärinnan.

Måste även nämna tavlan *Fuck you*. Vi som kvinnor har vant oss vid att se nakna kvinnokroppar på affischplacare och i konsumbutikernas så kallade herrtidningar. Nu hänger en naken, ilsket röd kvinna på väggen och gör en obscen gest mot herrarna (och damerna) som är på konferens i kongresscentret intill biblioteket, väl synlig, i naturlig storlek, målad av Eva Zettervall som kände sig både ilsken och less på herraväldet just då.

Först ett innehåll sedan ett eget hus.

Integrationen av museet i biblioteket är ett utmärkt kvinnorum. Många mindre kvinnoporträtt möter oss mellan bokhyllorna. Visst hoppas vi att en kvinnlig arkitekt småningom kommer att rita ett eget hus till kvinnokonsten. Nu har kvinnokonsten både ett eget rum och stora ytor i ett ljus och luftigt bibliotek.

Anna Nordlander (1843-79) kom in på Kungliga Akademiens fruntimmer-

savdelning 1866. Flera av hennes verk finns nu att beskåda här. I museets första fasta punkt, en inglasad triangel på 50 kvadratmeter finns ett skyltfönster eller ett tittskåp med plats för kvinnliga konstnärer. Där ställer Nini Ericson ut som första konstnärinna. Bland några av föremålen på hennes utställning som vi uppmuntrades att ta och känna på, följde jag uppmaningen. Strax kom en manlig makt-havare från kulturen fram och talade om att man inte fick röra.

Halva kungariket

Beate Sydhoff poängterade det viktiga i ett museum som har ett stort och viktigt innehåll och som inte i första hand är en byggnad. Kulturen är skapad av människan och påverkbar. Kanske är det typiskt kvinnligt att först ha ett innehåll i ett litet rum utan att behöva en stor monumental byggnad för sin kultur.

Vi är nu inne i K-samhället d.v.s. Kvinnornas samhälle som bygger på

Nyheter från Pekingkommittén och Jämställdhetsrådet.

Gruppen som varit i New York och planerat för Kvinnokonferensen i Peking berättade om svårigheterna att komma till något som helst samförstånd. Mötet hade planerats för två veckor, men efter de tre veckor som det tog, så hade de inte kommit fram till dagordningsförslag ens.

Den första veckan gick åt för gruppdiskussioner. Sverige måste bli överens inom EU. Den svenska delegationen hade framfört förslaget att jämställdhetsaspekt skall finnas på varje förslag. Ett fåtal länder stretade emot, bland andra Vatikanstaten, Malta, Honduras, Iran, Sudan och Egypten.

En arbetsgrupp tillsattes för att behandla vissa ord som dessa länder inte kunde komma överens om. Bland annat orden **lika, gender, mänsklig rättighet, hälsa, krig, våld, ekonomi**.

Det som länderna inte kom överens om sattes inom parentes. Parenteserna blev många. Även sådant som redan var överenskommet under Kairokonferensen blev nu omvärderat och satt under parentes. Men elva resolutioner antogs.

Sovjet och övriga öststater var väldigt tysta under mötet i New York. Vatikanstaten lade ner mycket möda på att fördröja alla förslag. Vi bör protestera mot att de får ta del av FN:s aktioner när de inte följer de mänskliga rättigheterna för kvinnor.

Men intresset för Pekingkonferensen är stort. Till NGO i New York hade 22 svenska föreningar anslutit sig bland 1400 andra. De lämnade fram ett förslag till FN.

Vi skall ha ett nytt möte 31 maj.

Jämställdhetsrådets möte samma dag som Pekingmötet.

Charlotte von Redlich redogjorde för de senaste mötena med EU-folket. Där hade svenskarna tappert hävdat att jämställdhetsprospektet skall genomsyra alla förslag.

Där hade flera frågor varit uppe:

- föräldraledighet
- atypiska arbeten
- fjärde jämställdhetsprogrammet skall antas gällande 1996-2000

-en arbetsgrupp skall finnas inom EU om Jämställdheten

-att uppdrag inom EU skall vara jämlika.

Vi kommer att få en skriftlig redogörelse så småningom.

Inga Britt Thörnell och Cecilia Modig redogjorde för Prostitutionsutredningen. Den förra utredningen kom 1980.

I denna utredning hade de varit, förutom Inga Britt och Cecilia, sex sakkunniga och sex experter. De hade utrett det mesta inom detta område, och hade slutligen kommit till den ståndpunkt som nu kritiserats så mycket, nämligen att det skulle enligt lag förbjudas att handla med prostitution, både för män och kvinnor.

Inga Britt frågade oss hur många av oss som läst utredningen. Det visade sig att det var nästan ingen av oss som gjort det, av olika orsaker. En orsak var att den inte gått ut på remiss till oss. Vi har nu fått den och vi på SKV har börjat läsa den.

Zaida Hagman

kreativitet, kommunikation och kultur. Visst såg en och annan manlig politiker i maktthavarställning något vilse ut i denna de mjuka dygdernas omgivning. En nyttig upplevelse för dem, tror jag.

Kvinnliga konstnärer har fått krympa sig själva och stå tillbaka för männen, Sigrid Hjertén, Siri Derkert och Vera Nilsson bland andra. För att inte glömma Karin Larsson som Evy Palm framhävt i sina, genom datorteknik manipulerade, Carl Larsson-bilder. På den ena står Carl Larsson i vägen för sin fru som en galt, ett stort svin eller en mullig mansgris. Kvinnliga konstnärer har i alla tider fokuserat på de patriarkala strukturerna, men kanske inte på samma obstinata sätt som Evy Palm.

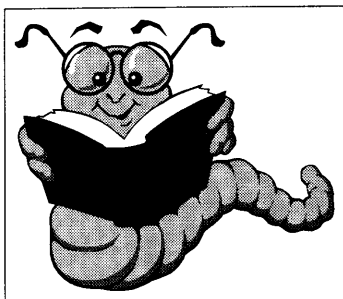
Vad skulle prosten Nordlanders dotter sagt om hon fått uppleva denna dag? Gläd dig i din himmel över denna födelsedagspresent, Anna Nordlander.

De övriga kvinnokonstmuseerna finns i Washington och Bonn. Men det är närmare och billigare att åka till Skellefteå.

Pia Risán

Anna Nordlander, 1843-1879, är en skelleftefödd konstnärinna, M.A.N:s gudmor och inspiratör. Hon antogs vid Konstakademien i Stockholm 1866 och studerade senare i Bryssel och Paris. I Skellefteå finns en betydande samling av hennes verk, bestående av porträtt, landskap, historiska och lapska motiv.

**Jorden runt, streck och punkt.
lindelöws bokförlag 1995.**

Gun Ninnisdotters femte bok.

Hennes klart bästa hittills.
Gun skriver kortfattat och torroligt
om kärlekslöshet och ångest.
Om barns rädsla för döden och
glädje över livet.

Zaida.

**Världen i Sverige. En interna-
tionell antologi av Madeleine
Grive och Mehmed Uzun.
En bok för alla, 1995.**

Bland alla de invandrare och flykting-
ar som har sökt sig till Sverige, finns
många konstnärer, musiker, skåde-
spelare och författare. Nu har En bok
för alla, detta fantastiska förlag, ut-
gett en antologi där ett 70-tal "invand-
rade" författare presenteras för oss
med bild, en kortfattad biografi och
ett litet prov på deras författarskap.

De kommer från Kina, Kurdistan,
Chile, Bosnien, Ryssland, Iran, Gui-
nea-Bissau, Polen och många andra
länder. Ett par dikter, en kort novell
eller utdrag ur en roman från var och
en – det blir bara en aptitretare. Jag
blir nyfiken och vill läsa mera.

I de flesta fall är det djupt tragiska
händelser som har gjort att dessa
människor har sökt sig till Sverige.
Men vilka rikedomar de har med sig,
i form av begåvning, berättarglädje
och kulturell mångfald. Vi ska vara
tacksamma för att de finnas här ib-
land oss och berikar vår kultur.

Jag letar efter ett smakprov, väljer
till slut en liten dikt av Jon Milos, född
i f.d. Jugoslavien av rumänska föräld-
rar:

lämna aldrig ditt hem
ditt fäste i världen

det finns ingen återvändo
för den som lämnar sitt hem

lämna aldrig ditt språk
din röst i världen
det finns inget att säga
för den som lämnar sitt språk

Tror ni Blomman läser dikter?

Aa.B.

**Det evigt kvinnliga
– en historia om förändring.**

Åtta kvinnliga forskare skriver från
olika utgångslägen om hur myten om
Kvinnan växte sig stark samtidigt
som den förändrades under decen-
nierna kring sekelskiftet. Vi får läsa
om Ellen Key, Frida Stéenhoff, Ama-
lia Fahlstedt, Alexandra Gripenberg
och om skådespelerskor, barnmors-
kor och mejerskor. Varje kapitel är
värd en egen recension, men jag vill
välja det om mejerskorna.

I den agrara kulturen var det kvin-
nor som tog hand om mjölkhantering-
en. Kvinnorna accepterades som star-
ka och självständiga. Det var ett tungt
arbete med tung ostmassa som skul-
le upp i ostformar och tunga ostar
som skulle vändas med jämna mel-
lanrum. De hade positioner som fö-
reståndare, arbetsledare, maskinskö-
tare och produktberedare i hundratals
mejerier.

Olika utvecklingsskeden gjorde att
kvinnoer begränsades till att arbeta i
eller sköta hemmen. Till exempel bor-
garklassens ökade välbästand, industri-
aliseringens genombrott och mellan-
krigstiden på 1900-talet präglad av
depression och hög arbetslöshet.

Synen på kvinnlighet ändrades ge-
nom tidsepokerna. Så när maskiner
mer och mer underlättade arbetet så
kom männen in i mejerierna. Nu pas-

Om böcker

sade det sig inte längre för kvinnor
att vara kvar i ett yrke som ställde
fysiska krav. Ett yrke som tidigare
hade ansetts som kvinnligt (på den
tiden när det ställdes än högre krav
på fysisk styrka).

Boken ger många sådana här exem-
pel på hur synen på kvinnan ändrats
genom tiderna. Forskarna visar att
man inte kan tala om "evigt kvinn-
ligt" eller "typiskt manligt". De me-
nar att vad som är kvinnligt och man-
ligt inte bestäms av naturen utan blir
ständigt normerat och skapat i mel-
lanmänskliga relationer.

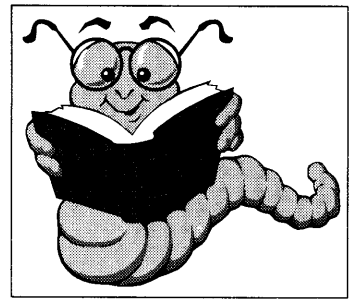
Birgitta Nilsson

**Majgull Axelsson,
Långt borta från Nifelheim.
Tidens förlag 1994.**

Hon står på barnens sida. Som fack-
lig företrädare kom Majgull Axelsson
till Indien i början av 80-talet. Hon
upptäckte att alla de små barnen som
hon såg i fabriken inte hade följt
med föräldrarna till jobbet i brist på
dagisplatser. Hon upprördes av barn-
arbetet, och skrev *Våra minste bröder*
(Tiden 1986). Det är en faktabok där
hon försökte lägga band på känslor-
na, säger hon själv.

Sen följde dokumentärromanerna
Rosario är död, om barnprostitutionen
i Filippinerna (1989) och *Dom dödar
oss*, om gatubarnen i Latinamerika
(1991). Båda kom till efter omfattan-
de undersökningar och besök på plat-
sen. Det är skakande böcker som det
nästan är svårt att ta sig igenom.

Majgull Axelsson har på senare tid
deltagit i LO:s kartläggning av den
svenska fattigdomen på 90-talet, och

hennes djupintervjuer med lågavlönade och arbetslösa har utkommit i LO:s rapportserie.

Långt borta från Nifelheim är en mer renodlad roman än de tidigare, men boken innehåller många omskakande fakta. Cecilia sitter vid sin mors dödsbädd i Nässjö och plågas av minnena från Filippinerna, där hon arbetade på svenska ambassaden. Under ett rutinärendande på landsbygden blir hon instängd i en by som begravits av askan från Pinabutos utbrott 1991 – tillsammans med "tattaren" Butterfield Berglund från Nässjö, sin filippinske chaufför Ricky, en liten slavarbetare från en textilfabrik och en sk terrorist. Det är en mycket spännande historia som efterhand rullas upp.

Den pendlar mellan de mardrömslika händelserna i Filippinerna och barndomsminnena från småstaden. Dotter till en nyrik byggmästare och en mamma som var socialdemokratisk kommunpolitiker, växte Cecilia upp med slitningar i familjen och utförskap i skolan.

Majgull Axelsson skriver mycket bra. Hon har en skarp iakttagelseförmåga, ett starkt socialt patos och förstår att bygga upp en spännande historia. När vi lägger ifrån oss boken har vi fått ny insikt i många förhållanden – i världen och i Sverige.

Aa.B.

Glöm inte bort ditt barn. Stiftelsen Kvinnoforum, 1994.

Det är en dagboksberättelse av en flicka som upplevt att bli bortglömd av föräldrarna och att vara osynlig i skolan. Genom en terapeut i en stödgrupp, som hon så småningom deltog i, fick hon stöd att sammanställa

sitt skrivande genom åren. Detta är ett viktigt dokument av en ung människas liv. En ung människa som tillhör gruppen i samhället som får betala priset av att förtryck skall leva vidare.

Det är en rak och naken berättelse om hur man kan dras ner i knarkträsket, men också om hur styrka och mod kan göra att man orkar ta sig ur det. Inget förskönande och egentligen ingen tydlig förklaring till att det blev som det blev. Men denna unga kvinnas historia fångar och ger en känsla av sympati och förståelse för de människor som inte ser någon annan utväg än det nedbrytande knarket som ger dem "kickarna" att leva vidare. Samtidigt har de en stark längtan och förhoppning att någon skall komma och ta dem därifrån, någon som verkligen bryr sig. Hon har skrivit i ensamhet och i yttersta hemlighet om sin verklighet som är en tankeväckare till oss vuxna att ta oss an samhällets barn.

Birgitta Nilsson

Tjejerna också!; Men tjejerna då!; Som dom inte fanns – invandrartjejerna! Fritidsforums förlag.

Nu föreligger tre böcker som redovisar Fritidsforums projekt "Men tjejerna då!" och dess fortsättning med invandrartjejer. Projektet som startade 1990 hade syftet att hitta arbets sätt som utgår från tjejernas intressen och behov och som stärker deras självkänsla. Många års arbete på fritidsgårdar och i föreningar gav erfarenheten att tjejernas fritidsstil är en tillgång. I böckerna konstateras att det i flickornas stil finns styrka, kraft ly-

hördhet och flexibilitet. Men normen inom föreningslivet är en kille. Det är efter hans behov och intresse som föreningslivet och bidragssystemet har formats. Skälet till att tjejer inte trivs, blir utan bidrag och försvinner ur föreningar är ofta att de är "fel" i förhållande till en manlig norm.

Frågan ställdes om tjejerna måste göra om sig till ett manligt ideal?

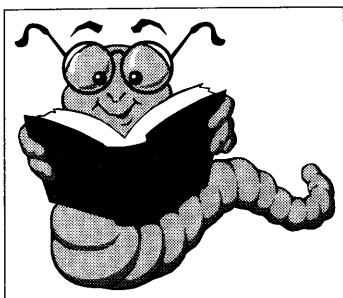
Svaret var givet "Självklart inte. Det tjejer gör är bra – men de måste få reda på det."

Med denna bakgrund startade Fritidsforum sitt tjejprojekt. Projektledare för "Men tjejerna då!" har varit Marie Ericsson. Jag har förmånen att känna Marie från vår gemensamma tid i Kvinnor för Fred och vill verkligen framhålla hennes otroliga arbetskapacitet, hennes förmåga att inspirera och tro på det hon gör och sist men inte minst att ALDRIG ge upp! Så har Tjejprojektet också drivits igenom med en klar målsättning och ett mycket gott resultat. Jag vill därför varmt rekommendera de tre böckerna *Tjejerna också!*, *Men tjejerna då!* och *Som dom inte fanns – invandrartjejerna!*. Mötet med dessa härliga invandrartjejer i den tredje boken gör att man blir glad och hoppfull inför framtiden. Beställ böckerna hos Fritidsforums förlag, Box 21005, 100 31 Stockholm, tel 08-160725, fax 08-323683.

Marianne Lindström

Helena Glantz och Måns Malmberg, Eget bo, idébok för nyutflytta- de. Rabén Prisma, 1995.

En utmärkt liten bok att inspireras av för den som bor trångt, eller som inte kan köpa en helt ny inredning utan måste ta till vara på avlagda, ärvda

Om böcker

eller loppisfyndade möbler. Här kan vi få tips om hur vi ändå kan skapa en vacker och personlig miljö med hjälp av färger, ljus och fantasi.

Den som kan hantera hammare och spik kan bygga t.ex. sängar, hyllor, soffor eller t.o.m. en egen friggebod med ledning av boken. Konstnärliga kan sätta en mosaikspegel direkt i badrummet som för tankarna till spanjoren Gaudís skapelser i Barcelona.

Författarna skriver att de inte är ute efter att tala om hur man ska göra utan hur man kan göra. Boken avslutas med en bild över Lars Wilks okonventionella obeboeliga luftslott i Skåne, med uppmaningen: *Bygg dina egna drömmar!*

Gör det!

Lotta Wide

veta", som hon karskt säger till Nelly.

Klart och tydligt redogörs för namn, ålder, plats. Nelly bor vid stora vägen bakom skogen. Marguerite hälsar på hos pappan över sommaren. Bådas pappor super. I Nellys liv finns en morfar som pappan inte tycker är något "att hänga i julgran". Det tycker dock Nelly, men håller inne med vad hon tycker. Morfar använder ord som hon måste smaka på. De är så märkvärdiga, "som sånger, små melodier".

"Fjärilar är vindens ögon", säger han. Och fjärilar är Nellys passion. Utrustad med fjärilshåv försöker hon också fånga Marguerites uppmärksamhet och välvilja. Tillsammans beger sig flickorna in i gränslandet mellan barn och vuxen.

Det är skirt och handfast och fullt av hemligt liv. Man anar hos båda barnen den djupa sorgen de bär på. På ett underbart sätt beskriver Linn Persson hur de handskas med den.

Egentligen vill jag inte alls skriva om eller beskriva den boken. I rädslan att ha sönder något. Läs själv och minns barndomen!

Erni Friholt

**Vi Mänskors redaktion
önskar våra läsare god
sommarläsning!**

**Gunilla Linn Persson,
Smultronfälten.
Wahlström & Widstrands
förlag 1995.**

Tio år är Nelly, och Marguerite som hon träffar sommaren -66 är tolv. "Snart tretton, om du nödvändigt vill

Kvinnobulletinen fyller 25 år!

Vi Mänskor vill härmed gratulera vår tidningssyster, Kvinnobulletinen som ges ut av Grupp 8, en socialistisk och feministisk kvinnoorganisation.

Varje gång "bullen" dimper ner på redaktionen blir man glad. Där finns så mycket intressant och rolig läsning. Så kära syster fortsatt kämpa – vi behövs i media!

Redaktionen

Korsord

Vinn en prenumeration
på Vi Mänkor – behåll
den själv eller ge den till
en vän!

Skicka korsordet till:
Vi Mänkor,
Linnégatan 21,
413 04 Göteborg,
senast 1 augusti.

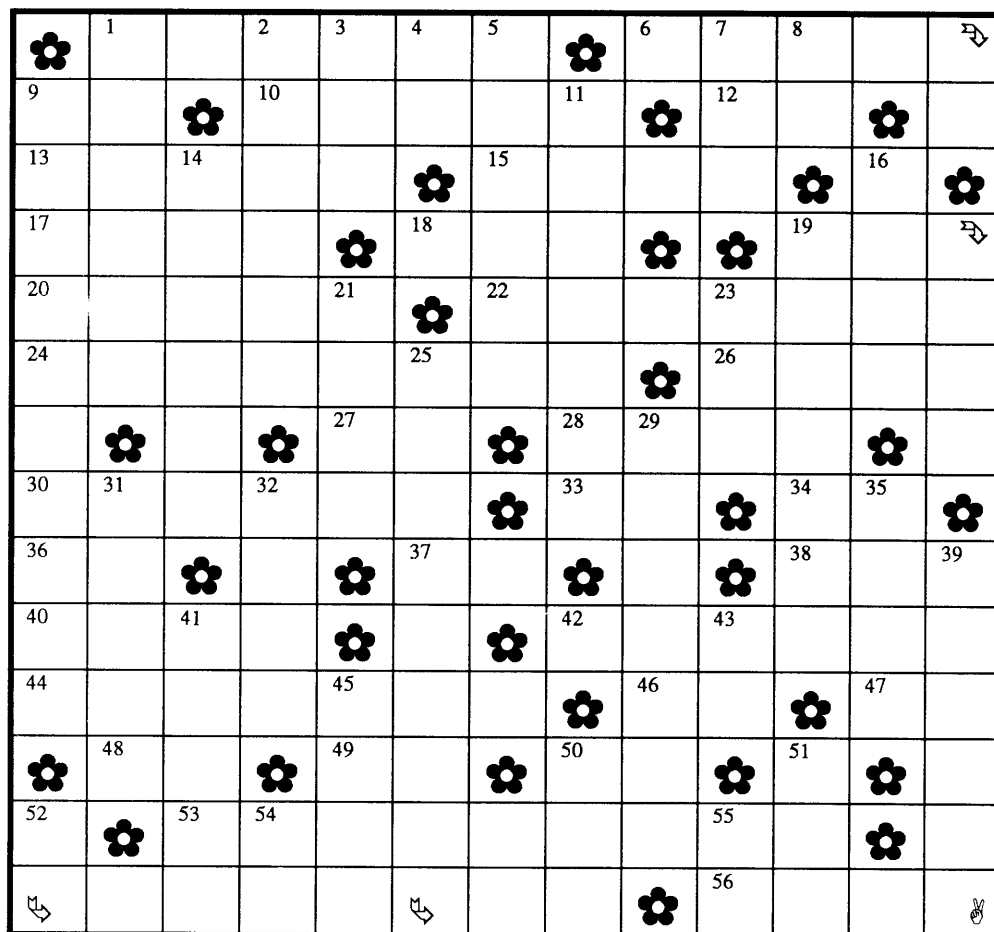
Vågrätt:

- 1.Fars syster
- 6.Litterära systrar
- 9.Vindkast
- 10.Skånska gossar
- 12.Hårt vatten
- 13.Näckrosmålare
- 15.För henne gick det an
- 17.För håll
- 18.Långsamväxande
- 19.Ej söt
- 20.Görs manlig haka
- 22.Konstnärlig Siri
- 24.Outtröttlig
- 26.Ormslå
- 27.Torkade blad
- 28.Segergudinna
- 30.Känd konstnärskoloni
- 33.AA
- 34.Kort sade
- 36.Inger Andersson
- 37.Tidigare gemenskapen
- 38.Diktande Siv
- 40.Dalaort
- 42.Skrev Hertha
- 44.SKV:s grundare
- 46.Snabbt bud
- 47.Titta
- 48.Tilltal
- 49.Höjd
- 50.Ryskt ja
- 53.Baklängesord
- 56.Biografi av Tove Ditlevsen

- 35.Blev arg
- 7.Torkställe
- 8.Tidigare vart fjärde år
- 9.Konstintryck
- 11.Känd för mosaiker
- 14.Sansade
- 16.Bunke
- 19.Väluppfostrad
- 21.Hemvist
- 23.Kokkonst
- 25.Storsinhet
- 29.Uppfyller
- 31.Konstnär på Sundborn
- 32.Formger Hydman-Vallien
- 35.Eros far
- 39.Far till modig mor
- 41.Manligt halsband
- 43.Kort spänning
- 45.Fint galler
- 50.Förbudet gift
- 51.Halsvärmare
- 52.Till frukostägget
- 54.An
- 55.Civilstånd

Lodrätt

- 1.I denna beskrivs växter
- 2.Gör Alexej i Dostojevskijroman
- 3.Repända
- 4.Numera unionen

- 32.Formger Hydman-Vallien
- 35.Eros far
- 39.Far till modig mor
- 41.Manligt halsband
- 43.Kort spänning
- 45.Fint galler
- 50.Förbudet gift
- 51.Halsvärmare
- 52.Till frukostägget
- 54.An
- 55.Civilstånd

- 32.Formger Hydman-Vallien
- 35.Eros far
- 39.Far till modig mor
- 41.Manligt halsband
- 43.Kort spänning
- 45.Fint galler
- 50.Förbudet gift
- 51.Halsvärmare
- 52.Till frukostägget
- 54.An
- 55.Civilstånd

Korsordet är sammanställt av
Madeleine Bergmark

Grattis

till Kristina Andersson i Umeå som vann en prenumeration på Vi Mänkor med den först öppnade rätta lösningen. Så här skulle den se ut:
X, X, 1, X, 1, 2, X, X

Recept

Bild: Marie Hedberg.

FÖRSOMMARMENY

Entré: Munsbitar/aptitretare

Huvudrätt: Ugnsbakad fiskfilé med kokt, pressad potatis eller dillkokt nypotatis. Spenat.

Dessert: Rabarberkompott med gräddklick eller vaniljglass. Nötkakor.

Munsbitar uppskattas alltid. Kan serveras "på stående fot" medan gästerna samlas.

1. Ostkub, rädisa.

2. Vitt bröd, gurkskiva, räkor, dillkvist.

3. Vitt bröd, "rulltårtsskivor" av rökt kött, persiljekvist.

4. Vitt bröd, leverpastej, gurka, persiljekvist eller gurkskiva.

Till 20-24 munsbitar. Förbered allt pålägg. Lägg ut ca 2 hg rökt kött, t.ex. hamburgerkött, på fuktad smörpapper, så att det blir en hel "kaka". Rör ihop ca 50 g smör eller bordsmargarin med ca 2 msk riven pepparrot. Smaka av! Bred detta över köttskivorna, rulla ihop som en rulltårta och

rulla in i smörpapperet. Lägg kallt några timmar. Skär i skivor.

Rädisorna kan ev snittas i små skivor på höjden, men så att de håller ihop i botten. Lägg dem i riktigt kallt vatten och ställ i kylskåpet några timmar. De slår då ut som en blomma.

Leverpastej, ca 1 1/2 hg av mjuk bredbar sort – rörs ihop med finhackad ättiksgurka. Tillsätt ev. lite gräddde, om den inte är tillräckligt smidig. Skala räkorna.

Landgångsbröd är bekvämt till munsbitarna. Bred på tunt med bordsmargarin på alla skivor, utom de som ska vara till leverpastejen. Skär brödet i små fyrkanter. Undantag – bredbart pålägg breds på innan du skär. Garnera med pålägget och stick en cocktailpinne genom bröd och pålägg. Om du förbereder i god tid, förvara munsbitarna kallt på underlag av lätt fuktad handduk och plastfolie över.

Det kan tyckas "pilligt" att göra pinnmaten, men de andra rätterna är

snabblagade. Medan pinnmaten äts, kokar potatisen klart och fiskfilén står i ugnen.

Fiskrätten, 4 port.

7-8 hg små filéer av gädda, gös eller abborre

salt, nymald svartpeppar

grevéost i skivor

ca. 2 dl vispgräddde

finklippt persilja, ev. gräslök

Ugnen på 225-250 grader.

Skölj filéerna och låt rinna av. Salta och peppra dem lätt. Lägg dem ganska tätt i smord form. Täck med ostskivor, håll på grädden, in i ugnen ca 20-25 minuter. Strö över finklippt persilja och ev. gräslök.

Serveras med kokt potatis – pressad eller dillkokt nypotatis – och bladspenat, färsk eller djupfrost.

Rabarberkompott, 4 port.

ca 8 hg rabarber, ca 1 1/2 l skurna

1-1 1/2 dl socker

ev. en bit hel kanel

Blir godast på späd rabarber. Skölj rabarbern, skär i 2-3 cm långa bitar. Skala ej om rabarbern är späd. Blanda rabarber, socker och kanelstång i lämplig kastrull. OBS! – ej aluminium! Smält och sjud på svag värme tills rabarbern är mjuk.

Serveras, ljum eller kall, portionsvis på djup tallrik eller i skål med gräddklick, ev. med en doft av malen kanel eller vaniljglass och nötkaka.

Nötkakor, 25 st.

Ugnen på 175 grader.

50 g margarin eller smör – smältes

100 g nötkärnor – males

1 litet ägg

1 dl socker

Allt blandas. Klicka ut på plåt med bakplåtspapper, tryck till med en nötkärna, grädda mitt i ugnen ca 10 min.

Smaklig måltid!

Gunnel Wide

Svenska Kvinnors Vänsterförbund

Eva Palmaer

Svenska Kvinnors Vänsterförbunds ordförande under åren 1964-1975 är död. Eva fyllde 91 år 11 februari i år.

Eva älskade kampen och gick i första ledet när det gällde fred, jämställdhet och solidaritet. I fredsarbetet, mot atombomben och mot kärnkraften, för en god barnomsorg, sex timmars arbetsdag och lika lön; se där något av allt som Eva kämpade för och förde ut i Sverige och i världen genom Kvinnornas Demokratiska Världsförbund, där Eva var mycket aktiv.

Saknaden hos oss gamla SKV:are är stor.

Zaida.

SVEAS SYSTRAR?

Som ett led i SKV:s projekt "Konsumenterna och Agenda 21" hade vi i Karlstad bjudit in Kari Örjavik att tala om "Ekologisk mat – allas ansvar".

Kari kallar sig själv en överlevande gröna-vågare. De var några stycken som flyttade från Uppsala till Torfolk gård i Munkfors på 70-talet och började producera obesprutade grönsaker. 1983 startade 10 gårdar i Värmland Samodlarna, som levererar ekologisk mat till bla Domus och Hemköp, och där Kari är affärsledare.

Kari berättade bla att man idag kan leverera giftfri mat till alla skolor och daghem i Karlstad – om bara politikerna vill och det finns en lagerlokal dit varorna kan lämnas varje vecka. Vi fick också en internationell utblick – i många länder finns det eldsjälarna som försöker odla utan bekämpningsmedel, och Kari ställer gärna upp som rådgivare.

Vi kunde köpa Torfolks produkter på mötet – ett populärt inslag. Både grönsaker, frukt, sylt och saft hade rivande åtgång. Apelsiner från Israel fanns det också, goda, små med många kärnor, så som naturen har bestämt. Apelsinskal ska man ju inte slänga på komposten, de är så besprutade att de aldrig förmultnar och maskerna dör. Men dessa är borta inom ett par dagar när man komposterar dem.

Torfolk-folket kallar sig egentligen Samodlarna Svea, och vi som var på mötet blev tända på idén att bilda Sveas Systrar. Tänk att få komma på studiebesök, köpa deras goda mat i gårdsbutiken, få smakprov, sprida kunskaper... Vi hoppas att komma igång till hösten.

Aa.B.

Eva Nordholm

är död, närmare 90 år gammal.

Eva var en drivande kraft i SKV i Huskvarna.

På 50-talet reste hon också runt i Sydsverige och startade flera SKV-avdelningar. Många äldre SKV:are minns med stor saknad hennes engagemang och kunnande.

Kvinnohuset i Honduras

I Honduras har SKV ett kvinnohus som vi driver med SIDA:s hjälp. SKV skall samla in 90.000:- på två år. Numera fordrar SIDA att hjälporganisationerna satsar 20% av kostnaden.

Det betyder att vi måste sätta till alla klutar för att få ihop dessa pengar. För vår hjälp behövs. Första etappen är avklarad. De första två åren gick lite knaggligt i början. Men ryktet spreds snabbt i Honduras att det fanns hjälp för utsatta kvinnor och barn att få på kvinnohuset – det första i landet.

Vi har fått rapporter och bilder därifrån som visar slagna, brända och våldtagna kvinnor och barn. Personalen har fått ta emot och hjälpa dem till sjukhus och advokater. Kvinnohuset har även haft en del kurser för kvinnorna: i hushållsgöromål, enklare kontorsarbete och blomtillverkning. De har tillverkat konstgjorda blommor som de sålt på marknader. Men de har även varit ute på badresor och visat upp de fina baddräkterna de fick i containern som vi skickade i våras.

Vi SKV:are är stolta och glada över "vårt" kvinnohus, och vill gärna att de skall lyckas, så därför ber vi nu alla som läser detta: Skicka in en slant till SKV:s insamlingskonto 51323-4, märk det Honduras.

Tack för hjälpen!

Zaida.

SVENSKA KVINNORS VÄNSTERFÖRBUND

Postgiro: 50 50 95-0 Insamlingskonto: 5 13 23-4

Barnängsgatan 23

116 41 Stockholm

Tel: 08-640 92 05

Tisdag och torsdag 13.00-15.00

Linnégatan 21

413 04 Göteborg

Tel: 031-14 40 28

Måndag till fredag 10.00-15.00

SKV är partipolitiskt obundet och verkar för ett demokratiskt samhälle med en ekonomi som inte bygger på profit utan på människors behov, ett samhälle fritt från alla former av förtryck.

Förbundets målsättning är:

- Att verka för jämlikhet mellan kvinnor och män och för kvinnors deltagande på alla områden av det ekonomiska, sociala och politiska livet, samt att verka för ett socialt och ekonomiskt rättvist samhälle där alla har ett meningsfullt arbete.
- Att verka för ett samhälle där alla barn och ungdomar kan känna trygghet och har lika värde, och där de tillförsäkras fysisk och psykisk hälsa, och ges samma utbildningsmöjligheter.
- Att verka för fred, allt framtidsarbets grundval - mot krig och imperialism — krigets främsta orsak. Förbundet vill verka för allmän och total nedrustning.
- Att verka för skydd av vår egen och framtida generationers miljö, för ett resursbevarande samhälle som tar hänsyn till människors verkliga behov och sambanden i naturen.
- Att verka för solidaritet mellan folken, för folkens nationella oberoende, för de förtrycktas befrielsekamp, för en värld fri från varje form av ekonomiskt, politiskt, socialt och kulturellt förtryck, mot fascism och rasism.
- Att bekämpa all kommersiell exploatering av såväl vuxna som barn.

SKV har i korthet följande historia:

1914 bildades Föreningen Frisinnade Kvinnor under parollen: Mot krigspsykos, för demokrati och kvinnors likställdhet. 1931 utvidgades förbundet så att ett samarbete blev möjligt mellan alla kvinnor som önskade en samhällsutveckling i vänsterriktning. Då fick förbundet sitt nuvarande namn.

År 1946 anslöts Svenska Kvinnors Vänsterförbund till KDV (Kvinnornas Demokratiska Världsförbund), WIDF, (Women's International Democratic Federation).

KDV har konsultativ status hos FN:s ekonomiska och sociala råd, samt hos UNESCO. Denna status innebär rätt att yttra sig vid sammanträden och att framlägga egna förslag.

SKV- avdelningar:

Arvika

Brita Tener
Högåsvägen 4
671 00 Arvika

Boden

Marianne Soutukorva
Rädisvägen 6
961 48 Boden
Tel: 0921/723 77

Forshaga-Kil

Ingela Wessmark
Prästbol P1 7003
665 00 Kil
Tel: 0554/153 07

Centrala avd i Göteborg

Barbro Andersson
Väwarevägen 2 D
433 75 Partille
Tel: 031/95 76 05

Göteborgsdistriktet

Zaida Hagman
Säckgränd 3
415 03 Göteborg
Tel: 031/25 31 65

Göteborg Bjurslätt

Harriet Engman
Molnvädersgatan 32
418 35 Göteborg
Tel: 031/53 66 96

Gävle

Elsa Kontturi
Ruddammsgatan 38
803 11 Gävle
Tel: 026/19 19 57

Karlshamn

Sonia Karlsson
P1 1049
290 72 Asarum
Tel: 0454/291 60

Karlstad

Siv Dahlgren
Fogdegatan 10
654 62 Karlstad
Tel: 054/10 09 52

Katrineholm

Gunnel Rudin
Repslagarvägen 96
643 32 Vingåker
Tel: 0151/122 00

Kramfors

Elisabeth Östlund
Fiskja 5221
872 00 Kramfors

Linköping

Sonja Wahlstein
Kagagatan 8
582 37 Linköping
Tel: 013/13 08 48

Luleå

Agnes Wennberg
Vinkelgränd 1
951 41 Luleå
Tel: 0920/195 34

Lund

Astrida Svensson
Mellanbacken 8
240 10 Dalby
Tel: 046-20 08 222

Malmö

Kerstin Sandgren
Bokhållaregatan 35F
211 56 Malmö
Tel: 040/23 36 75

Mölnadal

Gunhild Johansson
Storgatan 26
431 31 Mölnadal
Tel: 031/27 71 04

Olofström

Carina Gillberg-Björk
Snöbärsvägen 12
293 00 Olofström
Tel: 0454/400 77

Orust

Emi Friholt, vice ordf.
Stocken 2127
440 80 Ellös
Tel: 0304/512 15

Piteå-Munksund

Anna-Lisa Nilsson
Mossvägen 45
941 00 Piteå
Tel: 0911/378 35

Skellefteå

Pia Risan
Frostgränd 23
931 51 Skellefteå
Tel: 0910/397 80

Skövde

Karin Sandelin
Mariestadsvägen 75
541 00 Skövde

Stockholms innerstad och norra förorter

Gerd Thambert
Åsögatan 170:1
116 32 Stockholm
Tel: 08/641 46 51

Stockholms södra förorter

Eva Danielsson
Pelargatan 16
121 47 Johanneshov
Tel: 08/ 649 57 00

Umeå

Katarina Sandström
Klaverstråket 32
902 57 Umeå
Tel: 090/12 17 38

Uppsala

Anneli Granholm
Studentstaden 4
752 33 Uppsala
Tel: 018/54 26 07

Östersund

Li Örn
Divisionsgränd 4
831 38 Östersund
Tel: 063/10 30 64

Förbundsordförande:

Aase Bang
Herrgårdsgatan 12
652 24 Karlstad
Tel: 054/18 99 61

Prenumerera på Vi Mänskor, eller ge bort en prenumeration i present!

Då får du ett presentkort, målat av Karina Gustavsson, att ge till din vän.
Du kan också beställa gamla nummer av Vi Mänskor mot 10 kronor i frimärken.

Vi Mänskor finns också som taltidning!

Du kan prenumerera för samma pris som pappersutgåvan – 140 kronor för fyra
nummer om året.

Anmäl ditt intresse till redaktionen tel 031- 42 28 94, eller till Zaida Hagman, tel
031-14 40 28.

Skicka elektronisk post till Vi Mänskor!

I massmedia har man det senaste året kunnat läsa artikel efter artikel om elektroniska motorvägar och internet. Via sin dator och med hjälp av ett modem som är kopplat till telenätet kan man få tillgång till mängder av information från hela världen alltså "surfa" mellan olika informationslådor i ett internationellt "anarkistiskt" elektroniskt nätverk. Man kan också ha en egen brevlåda i det här nätverket. Det är ett väldigt snabbt och praktiskt sätt att kommunicera.

Vi Mänskor testade Carl Bildts elektroniska brevlåda redan i nr 2/94 och Mona Sahlins i nr 1/95 och nu har redaktören för Vi Mänskor skaffat sig en alldeles egen brevlåda för att inte gå miste om några intressanta tips, idéer och synpunkter. Skicka gärna uppslag till artiklar du vill se i tidningen eller anmäl dig som prenumerant även på detta sätt, men vanlig post, fax och telefon går lika bra.

Vår e-mail adress är gunnel@tripnet.se

**Vi Mänskor söker
kontakt med
ideella skribenter
landet över.
Intresserad? Hör
av dig till redak-
tionen,
tel 031- 42 28 94.**

JA – jag vill gärna prenumerera på Vi Mänskor – pg 90 24 - 1

- ☐ Helår 4 nr 140 kr
- ☐ Gåvoprenumeration 140 kr
- ☐ Stödprenumeration 200 kr
- ☐ Jag vill veta mer om Svenska Kvinnors Vänsterförbund (SKV)
- ☐ Jag vill bli medlem i Svenska Kvinnors Vänsterförbund (SKV)

Räkning till:

Gåva till:

Namn.....

Adress.....

Postadress.....

Telefon.....

Svenska Kvinnors Vänsterförbund
Viktoriahuset
Linnégatan 21
413 04 GÖTEBORG

BEGRÄNSAD
EFTERSÄNDNING
Vid definitiv
eftersändning återsänds
försändelsen med nya
adressen på baksidan
(ej adressidan)

Nästa nummer handlar bl.a. om arbetsmarknaden.
Vi önskar våra läsare en varm sommar!

Här hittar du Vi Mänikor:

Göteborg: Alternativ Handel, Aniara, Frölunda Kulturhus, Haga Bokcafé, Pressbutiken, Pusterviksteatern, Röda rummet, Svalorna. **Gävle:** Alternativboden Lyktan. **Jönköping:** Bokcaféet i Jönköping. **Kalmar:** Bokcafé Arbetarkultur. **Karlstad:** Karlstad Bokcafé. **Kramfors:** Bokcafé Ådalen. **Lund:** Tidskriftsbutiken. **Stockholm:** Bokpalatset, Kvinnobokhandeln Medusa, Röda Rummet, Ströms Tobakshandel. **Södertälje:** Mediett. **Uppsala:** Uppsala Bokcafé, Wahlbergs Tidningar och Tobaks AB.

Vi Mänikor

Linnégatan 21 413 04 Göteborg